

מרן ראש הישיבה הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א

"איש כי יפליא!"

ככלות השבעה להסתלקות הגאון רבי עקיבא קיסטר זצ"ל

כלום, בלא שום ביטול, רק שכב ליד חלון שיהיה לו קריר וכו' אבל בלא שום ביטול. זאת חוקת התורה, חוקה זה גם מלשון חקוק, שהתורה נחקקת, שגם אם אנו מבינים את התורה אך השורשים הם חוק בלא הבנה נכמו להבדיל בבריאה שגם כאשר מבינים דברים אך בשורש עצמו אין הבנה, זהו הבריאה. ובתורה כתוב חוק שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו, זה יותר חיים, התורה תחייה בעליה. תמיד קנאתי איך הוא אומר 'אהבה רבה', באהבה רבה שלו יש טעם, רוב הימים אחר כל לילה היה צריך להוציא אותו בברכת התורה, הוא יכול לומר אהבה רבה, כל החיים היה אצלו שבועות!

ימית עצמו לפני שמת, חיים ארוכים, כמה שהוא חי לא זכינו... אבל חיים מלאים, אשרי מי שזכה לכך. השמים בוכים, הקב"ה ברא את השמים שיתגלה כבודו בארץ לכן שמים בוכים, נסתלק א' שכל כולו היה נציג של השמים בארץ, אורח חיים למעלה למשכיל מרקיע שחקים, וגם בזמנים שצריך להלחם על הא' ב' זה לא פוטר שום דבר, עמל התורה כפשוטו, ביקוש האמת כפשוטו, מי שקצת הכיר אותו, לא סתם חיפש מה להגיד ומה לכתוב אלא להגיע לאמיתות של תורה ממש ועל זה תמיד הוא ביקש ברכות, על אמיתות של תורה. הסותם אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, הקב"ה משמיע לנו את התורה - אוזן ששמעה מהר סיני, ואדם לא רוצה לשמוע, ואחר כך הוא רוצה שה' ישמע את תפילתו? הרי הוא בעצמו לא שומע את דבר ה' אז לכן גם הקב"ה לא שומע אותו, אבל אם אותו פה שמלא בתורה כל הזמן, בוודאי שתהיה תפילתו נשמעת. יש בזוהר שהמלאכים שוחקים כאשר אדם אומר 'ד' שפתי תפתח', הרי כל היום האדם מסתובב ומדבר לבטלה, ורק שהוא בא לתפילה הוא מבקש 'שפתי תפתח'...

קשה להאריך מפני הציבור, אמרתי קצת ראשי פרקים מפני כבודו. וכמו שאמרנו התכלית זה להתעורר למעשה כלשון הרמב"ם בכמה מקומות (בהל' מזוזה פ"ו ה"ג ועוד) 'עור משנתו', הבעיה של האנשים שמאמינים בד' ובתורתו אך יש איזה שינה, הטבע משכח, העולם מרדים ומבלבל את הראש עם כל הצרות, זכינו לראות צדיק כתמר יפרח, כארז בלבנון ישגה, שתולים בבית ד' יפריחו, אך לא זכינו להמשך... ועלינו להתעורר למעשה שזהו החובה עכשיו.

שיהיה מליץ יושר על הבימה"ד הזה בראשות ידידנו הרב הגאון רבי שמואל הרמן שליט"א שהבין בחייו את החכמה והביאו להשפיע מרוב אורו וצדקתו ומכל המציאות שלו, שיהא מליץ יושר על האלמנה ובני ביתו על כל כלל ישראל ושנוכח באמת לשבור את היצר הרע, שהקב"ה ירחם עלינו ויסיר חרפת עמו ויגלה כבוד מלכותו במהרה בימינו אמן אמן.

את מקומו - "שבו איש תחתיו", ומעלה זו היתה הכי קשה לתלמידים, ולכן רב ששת סימא את עיניו כי רצה לא להסתכל חוץ לד' אמות, כדברי הר"ן בקידושין (לא).

הגברא רבא הזה ר' עקיבא זצ"ל היה בו 'בין אדם למקום' לא על חשבון 'בין אדם לחברו', ר' ישראל סלנטר מרחיב בזה על יהודי עובד ד' גדול בערב יר"כ, והוא עצמו בא לשם בתור אורח, ושאל ממנו משהו, ואותו עובד ד' לא ענה לו מרוב דביקותו בד', ואמר הגרי"ס מה אני אשם שהוא עושה עכשיו תשובה... וכאן ראינו זאת בצורה הנוראה ביותר בלא שום גוזמא עם כל דביקותו, ב"א לחבירו היה יקר אצלו, כל קניני התורה ביחד 'היש לכם אב או אח' - ב"א למקום עם ב"א לחבירו, 'את ד' אלוהיך' ואהבת לרעך כמוך' אינני יודע מה קשה יותר זה או זה. הוא עמל בתורה מתוך יסורים, כאשר דיברנו באיזה ענין הוא נזכר שיש על זה אבנ"ז והלך לבית הכנסת בעצמו, ולא הטריח ע"י שליח, כדי לחפש הספר, אע"פ שהיה חולה מאוד.

קשה לי לדבר, אך כאן זה רק להתפעל ולהתרגש, על אדם כזה אין צריך להגזים, תמיד יש מעלות ומותר להוסיף קצת לפי ההלכה (יו"ד סי' שד"מ), וזה מפני שלפעמים חסר בהספד, ולא מספיק, ולכן מותר וצריך להוסיף, אבל אחד שבמעלותיו הוא מיוחד בדורו 'איש כי יפליא', אדם כזה גם ע"פ הלכה אסור להגזים מכיוון שאין צורך לזה. ואדרבה, הוא אינו שייך לנו ובלי שום גוזמא כלל וכלל.

הלכתי פעם לביתו לבקש שיגידו לו שצריך קצת לנוח, וענו לי שזה לא עוזר, אם מכבים את החשמל הוא לומד עם פנס מתחת השמיכה, תמיד יגע בלי שום התנשאות, זה היה חידוש כמו שראו בחייו. כל כולו 'השכם וערב', לא ידע מה זה לנסוע לנוח, שמעתי שבזמן שנסע לשוויץ כאשר היה חולה, אלו שהיו עימו ראו שלא שינה מדרכי

יראתי בפצותי שיח להשחיל, אני אומר את זה כפשוטו, יש לי פחד נורא, לא רק עכשיו כאילו רק אחרי מותו התעוררנו, אבל באמת גם בחייו התעוררנו ממנו לא פחות, מי שראה אותו זה לא היה חידוש להתעורר ממנו.

לבוא ולדבר להספיד את האדם הגדול הזה, הקב"ה מראה לנו שהגם שיש ירידת הדורות באופן כללי אך זה לא גזירת הכתוב, אלא מי שנשאו ליבו לכתר תורה, וזכה. אינני יודע אם הוא חשב על כתרים... אך כל מעשיו היו כך. לבוא להספיד, הרי כל הענין שמתעוררים זה לאחר הפטירה, אבל אצלו היה התעוררות גדולה גם בזמן שחי, לא רק הנהגות על דורות קודמים, 'פעם היה' 'פעם היה'. תכלית הסיפורים זה לא סתם להתלהב, התכלית היא להבין את זה למעשה, להיות נאה מקיים, אני מזכיר תמיד על מה שכתוב (קהלת ה' ד') 'אין חפץ בכסילים... את אשר תדר שלם, טוב אשר לא תדר משתדור ולא תשלם' שזה לאו בדוקא 'תדור' לענין ממון, אלא אדם מתעורר ומתלהב ומקבל על עצמו זו התעוררות שאסור לזלזל בזה, אך כאשר באים אחר כך ואין את ה'למעשה', אין חפץ לד' בכסילים! בתחילה הוא הרגיש והתעורר אבל עכשיו כבר יותר קשה לו... צריך להתבונן שהתעוררות תהיה למעשה.

רבינו הגר"א במשלי על הפסוק (י' כ') 'לב רשעים כמעט' אומר לשון מאוד קשה, אבל אלו דבריו [זהו הספר היחידי שנדפס בחייו והגר"א ראה את זה], שכאשר שומעים את דברי המוסרים ומתעוררים, אח"כ זה נחלש 'מעמיא ואזלא', ליבם רך ואינו נכנע מדברי המוסר אלא לשעה מועטת, וחוזר להיות כבראשונה, והגר"א מבאר את זה עה"פ לב רשעים כמעט, שמדובר על מי שכן יש לו לב והוא מתעורר, אבל בכל אופן הוא רשע מכיוון שהוא 'כמעט', הוא לא ממשיך עם ההתעוררות.

ואפילו שהמצב היום שיש ירידות גדולות ה"י אך עדיין כל אחד מחוייב כפי מה שהוא לעלות. הגמ' אומרת (תענית י'): התחילו היחידים מתענים, מאן יחידים רבנן. כל אחד חי ביחס לאחרים, אבל רבנן הם יחידים הם דורשים מעצמם עד הסוף ולא מודדים את עצמם רק לפי האחרים. וזאת ראינו בדמות לפנינו שכל ימי חייו מיום עמדו על דעתו ממש יגע, מהיחידים בדור בעמל והיגיעה שזהו העיקר, ואח"כ כמה הוא זכה... העמילות בתורה והשקידה זהו העיקר, הלימוד בהמשכיות לא בפרקים ח"ו, ראינו דמות לפנינו ממש ממש ימים כימים, ימים כלילות.

מתגבר כארי ממש גם בימי צעירותו - שאז ראשו של האדם רועש וגועש, ואע"פ שלא נמשכים ממש אחר העולם מ"מ מסתכלים חוץ לד' אמות, רב לא נסתכל חוץ לד' אמותיו ואם היה מסתכל חוץ לד"א הוא כבר לא היה רב - תנא ופליג, המושג של חוץ לד' אמות זה לראות את העולם, לא רק

מגיד דבריו הגאון המנוח רבי עקיבא קיסטר זצ"ל

כי זה כל האדם

שביבי אש מתוך שיחותיו שנמסרו מידי שבת בשבתו
בשעת רעוא דרעוין בישיבה הקדושה יד אהרון ירושלים

חוץ מתורה – לא כלום!

בדעת זקנים (שמות ה' ד') הביא את המדרש כי מתחלה כשבא להן פרעה בפרך בפה רך אמרו שבט לוי עתידין אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שכן שיתן לנו, וענו הלויים ואמרו כולם שאינם יודעים לעשות לבנים, ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה.

והחזקוני שם הוסיף שנמצא באגדה שאברהם מסר את כל קבלת התורה לייצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי, ולוי וז' רעו הושיבו ישיבות במצרים ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא ניסו בה, ורק בתורה היה כל עסקיהם, ולכן לא נשתעבדו במצרים.

ומבואר שהעוסק בתורה אסור לו להתעסק בכלום. ושמעתי ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שבזמן מלחמת העולם הראשונה ישיבת מיר נדדה לפולטובה, והיה שם רעב עצום וקיבלו מהממשלה הרוסית מעט אוכל, וקיבלו גם שמן דגים טריפה, והיו מהבחורים שעשו 'מסחר' והחליפו את השמן טריפה עם הגויים תמורת לחם, וסיפר הגר"ד שמי שעשה כן לא נשאר בלימוד [וסיפר על עצמו שהוא ועוד בחורים לא התעסקו בזה ולכן נשארו בלימוד].

ובתחילת המדינה כאן רצתה הממשלה שאמנם בני הישיבות אינם הולכים לצבא, אבל לכל הפחות שיי למדו רק 'לאחוז רובה', ונפגשו מרנן הגר"ז סורוצקין והגר"ד פוברסקי ועוד ראשי ישיבות עם שר הפנים משה שפירא מהמזרחי, והוא מצידו הסכים לבטל את כל הענין, אך שאלם מה יענה לממשלה, הרי הם לא ביקשו לגייס אלא רק שידעו לאחוז רובה, וסיפר

הגר"ד את הסיפור הנ"ל לשר הפנים והפטיר שהוא איננו יודע למה זה כך, אבל זו מציאות מוכרחת שאם מתעסקים בשאר ענינים אי אפשר להשאר בלימוד.

כשרואים השגחה פרטית – התביעה גדלה!

עלינו להתעורר מכל האסונות שהיו לאחרונה (תשס"ד) וח"ו לא להשאר אדישים [בפיגוע האחרון גם נהרג אברך בן תורה], הרי הקב"ה נותן לנו המכות הללו בשביל שנתעורר, ואם ח"ו לא נתעורר אז רח"ל.

מרן הרב שך זצ"ל היה רגיל להביא את דברי הספורנו שאין הפירוש שד' לקח לפרעה את הבחירה, אלא הוא רק נטל ממנו את ההשפעה של המכות, וח"ו שלא יהיה אצלנו כך שלא נהיה מושפעים מהצרות.

וכמובן שחלק גדול ממה שעלינו לעשות, זה תפילה. מרן המשגיח זצ"ל היה תמיד מביא מה דאיתא שהקב"ה נטל מפרעה את הכח להתפלל, מכיוון שאם הוא היה מתפלל זה היה בוקע רקיעים... אנו חושבים שתפילת מרע"ה היא תפילה חשובה, אבל תפילה של פרעה בוודאי לא מועילה, אבל כתוב לא כך, אין לנו השגה בכח התפילה. א"כ בתקופה זו עלינו להתחזק ביותר בתורה ובתפילה.

אני זוכר שבזמנו כשלמדתי ביישיבה נפטרו כמה ת"ח מופלגים ומפורסמים באמריקה שהיו תלמידים של מרן המשגיח זצוק"ל בישיבת מיר בחו"ל, והיה זה מחזה נורא שבכל פעם שהיתה לווייה המשגיח היה זועק בהספדו 'משפט! משפט!' וזה היה ממש מרעיד את כולם. שמעתי פעם הסבר

לזה מהגר"י בורודיאנסקי שליט"א [ניתכן שהוא שמע זאת מהמשגיח בעצמן] שעליהם היתה תביעה גדולה יותר כחוט השערה, שהרי הם ראו את מאורעות השואה וניצלו דרך שנחאי שלא כדרך הטבע, ומכיוון שהיה להם גילוי הקב"ה והשגחה פרטית מופלאה, היתה עליהם תביעה פי כמה וכמה. [ולוי נראה שגם היה כאן ענין נוסף שהם ראו אדם גדול כהמשגיח זצוק"ל וזכו להיות במחיצתו ממש ולכן היה עליהם דקדוק פי כמה וכמה. זכורני שהיה פעם איזה 'מעשה' בישיבה, ומרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל זעק איך אפשר לעשות כן הרי יש כאן את המשגיח!! והוא החדיר לנו זאת שצריך לנהוג בצורה אחרת סמוך למחיצת המשגיח].

וגם אנו בדור האחרון שראינו ניסים ונפלאות שלפני כמה שנים היתה מלחמת המפרץ וכולם חשבו שיהיה אסון גדול והיה פחד נורא, אני זוכר שבזמנו מרן הרב שך זצ"ל מסר שיחה בישיבה, ונסעתי במיוחד לב"ב לשמוע, והוא דיבר מענין העקידה, וכן שלכל כדור יש כתובת וכו', וכולם הרגישו ממש שעוברים מהעו"ז לעוה"ב... וב"ה שלבסוף היתה השגחה גדולה. א"כ עלינו יש חובה גדולה להתעורר מהמכות שהשי"ת נותן לנו ובמיוחד עלינו התביעה שזכינו לראות השגחה גלויה ממנו.

עמודי העמל והיגיעה בתורה

צריך לזכור שגם אחרי שהתורה נקנית עדיין צריך יגיעה ועמל על מנת שהתורה תשאר. זכורני שמרן הרב שך זצוק"ל כל פעם שהיה בא לשיעור היה מגיע עם 'אבי עזרי' מלא קיפולים... שלא היה אומר וחוזר על דבריו הישנים

סתם, אלא היה עמל מחדש ממש על כל דבר ודבר. פעם אחת הגעתי לביתו ואמר לי שהוא צריך לעשות יו"ט... כי התחדש לו 'קנייטש' חדש בסוגיא של שטרות, וזו הרי היתה 'ה'סוגיא שלו שהוא דש אותה אין ספור פעמים, ובכל אופן הוא עמל בה שוב ושוב.

שמעתי מהגר"י עדס שליט"א שבסוף ימיו של מרן הגר"ש רזובסקי זצ"ל שהיה חולה מאוד, בא לבקרו עם עוד כמה תלמידים וביקשו ממנו שימסור להם שיעור, ומתוך חוליו הכבד מסר להם שיעור, אמר לו הרב עדס בהתפעלות - השיעור יוצא לראש הישיבה מהשרוול... [נחמת שהצליח למסור שיעור גם בכזה מצב] אמר לו הגרש"ר זצ"ל "לי זה יוצא מהשרוול? דם נשפך על זה..."

צביון וצורת הישיבה

איתא במגילה (כא.) "אין ישיבה אלא לשון עכבה" להתעכב בביהמ"ד בקביעות. וכמש"כ רש"י בב"מ (לג. ד"ה עומדין) "שהיו יושבים תמיד בביהמ"ד יחד ומקשים ומפרקים וכולם למדים זה מזה" שזו מעלת הישיבה. וכמש"כ רבינו יונה (ברכות ד. בדפי הרי"ף ד"ה אוהב ד') דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה ששם מקום קביעות התורה. וזו הסיבה שגדולי ישראל מתנגדים שיהיה פלאפון לבחורי ישיבות, שזה נוגד את כל מהות הישיבה, הישיבה היא מציאות של מקום אחד, ואילו ע"י פלאפון בין רגע נמצאים במקומות נוספים. וכן צריך בישיבה להיות שקוע בלימוד וכפי שהגדיר זאת רבי ירוחם זצוק"ל במכתבו (בסו"ס דחו"מ) "צורת ישיבתנו ללון בעומקה של הלכה והלימוד בעיון רב".

"ירא אלוקים אתה!"

ראיתי בשם מרן הגר"ש אלי-שיב (שליט"א) [זצוק"ל] שרבו מובהק הוא כל מי שלימדו דרך בלימוד, וזה מתאים מאוד לדברי המהרש"א בס' נהדרין (צט): על כל המלמד וכו' כאילו עשאו, ומבאר המהרש"א שם "כי טרם היותו יודע דרכי תורה מותר האדם מן הבהמה אין, וכדיעתו דרכי תורה תבדל יצירתו מכל שאר בעלי חיים".

עוד אפשר לבאר שכוונת המהרש"א ב'דרכי תורה' שזה דרכי המוסר, דהיינו ללמוד את המידות מח' כמים, וכמס' הרמב"ם (פ"ו מדעות ה"ב) מ"ע להדבק בחכמים כדי ללמוד ממעשיהם שנא' ובו תדבק וכו'. מבואר שע"י דרכי הלימוד וע"י דרכי המוסר אדם צריך להוולד מחדש, שענינים אלו צריכים לשנות את מהותו.

גם את הלימוד בישיבה צריך לת-פוס בתור מהות ולא סתם בתור עוד דבר שבחור עושה בישיבה, אוכל ישן וגם לומד... היה אדם גאון עצום שלמד בנובהרדוק, והתקלקל, ולאחר זמן כתב מה היו עושים בישיבה "אוכלים שותים ישנים לומדים", אז יצא המרצע מן השק ונודע הדבר מדוע הוא הגיע להיכן שהגיע, כיוון שהתורה מעולם לא היתה במהותו, ומה שהוא למד זה היה כמו שהוא אכל ושתה...

וכן לגבי לימוד המוסר זה צריך לשנות את המהות, וכמו ששמעתי ממרן המשגיח זצ"ל בשם הסבא מקלם "עיר פרא אדם יולד" שלהשת-נות מלהיות "עיר פרא" לא מספיק סתם שינוי אלא צריך 'אדם יולד' להוולד מחדש שכל מהותו תהיה מעודנת. המ-שגיח ניסה כל כך הרבה להחדיר בנו את היסוד הזה, שמעתי ממנו את היסוד הנ"ל בשם הסבא מקלם אולי מאות פעמים... וכי הדור שלנו הוא יותר טוב והוא לא צריך לשנות את עצמו? אדם אחד טען לי פעם שהוא לא צריך ללמוד 'מוסר', אמרתי לו הרי המשגיח זצ"ל כל כך צעק ע"ז וכי הדור שלנו הוא יותר טוב מהדור הקודם שהוא כבר לא צריך את כל זה?!

ובב"ב (טו:) אמרו גדול הנאמר באיוב מאברהם, באברהם כתוב "ירא אלוקים אתה" ובאיוב כתוב "ירא אלוקים תם וישר", וביאר המשך חכמה (י"ח ב') שאיוב היה דל בהבנת דרכי השי"ת ולא ידע שמחמת המו-רא מהשי"ת צריך להיות ישר ותם, משא"כ אברהם היה גדול יותר ועשה הכל מיראת ד', מחמת שהבין שזה רצון ד', ויראת שמים כוללת הכל. וע-נין זה מדווקדק מאוד בפסוק שכתוב 'ירא אלוקים אתה' ולא כתוב 'אתה ירא אלוקים', דהיינו שאין כאן 'אתה' אלא

ובדקדוק המצוות.

ללמוד על מנת לעשות

כתב רש"י בתחילת פרשת בחוקתי מצותי תשמרו, הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר ולמ-דתם אותם ושמרתם לעשותם. ומבואר ששמירת המצוות זה ע"י עמל התורה. ומצינו שתכלית לימוד התורה הוא ע"מ לעשות שהרי לגבי מצוות ת"ת לא אמרינן עוסק במצווה פטור מן המ-צווה, והמאירי (מו"ט:) מבאר זאת דמ-כיוון שלימוד תורה הוא ע"מ לעשות לכן יש להפסיק לצורך קיום המצוות. תכלית לימוד התורה הוא עשיית המצוות, ללמוד ע"מ לעשות ולא שייך להפריד ביניהם. כאשר למדתי בישיבה הגיע אדם אחד אשר ממש כל רז לא אניס ליה [כולל כל הירושלמי וכל איזה פסיקתא וכד'] וידע לפלפל בכל סוגיא וסוגיא והרבה בחורים היו נגשים אליו לדבר עימו בלימוד, אבל מרן הרב שך זצוק"ל מיד ריחקו וזה משום שהיה חסר לו בדקדוק במצוות [הוא לא היה מקפיד כ"כ על זמן תפילה...], ובאמת לא יצא ממנו כלום! [הוא כתב איזה ספר שלא התפרסם, ואחר כך הוא יצא למסחר, וכבר נפטר, ואף אחד לא שמע עליו...].

אז שאם הקב"ה היה מצווה לו לשחוט את בנו היה עושה זאת באותו רגע. וצ"ר ריך לדעת את זה שבדקדוק הלכה אין פשרות כלל, גם אם זה קשה ולא נוח וכו', כך הקב"ה אומר לעשות, אז כך צריך לעשות!

מרן הרב שך זצוק"ל גם כותב ע"ז הרבה אגרות שהיום בשביל להיות יהודי צריך ללמוד בישיבה, פעם בחו"ל היה אפשר לקבל את האידי-שקייט גם ברחוב, אבל היום ברחוב [ואפילו מה שנקרא רחוב חרדי] לוק-חים הכל בקלילות, ולכן בשביל להיות יהודי מוכרחים ללמוד בישיבה. אמנם לפני עולם התורה שיש היום, היה גרוע יותר. בילדותי פ"א נקרע העירוב בב"ב, והרב לנדא זצ"ל שלח להודיע בכל בתי הכנסת שנ-קרע העירוב, וכאשר הלכתי בבוקר להודיע באיזה בית כנסת ראיתי בדרך יהודי הולך לתפילה עם חומש וטלית בידו, אמרתי לו שהעירוב נקרע, אז הוא ענה לי בביטול 'א' חומרא... זהו מבט 'קליל' על התורה, וע"י הישיבות והבית יעקב שהם עיקר בנין כלל יש-ראל, נעשית צורת יהודי.

וצריך לחזק את הישיבה, כאשר פתחנו את הישיבה מרן הרב שך זצ"ל אמר לנו שיש ישיבות שמחזיקות עש-רים שנה ותו לא, אולי הם ממשיכות גם אחר כך אבל במסלול אחר... ולכן עלינו להתחזק ולשמר את הישיבה, וגם להתחזק בצורת הלימוד ללמוד בישרות, בלי לסטות מן האמת בלימוד

[בזמני בפוניבו' היה טלפון ציבורי אחד לכל הישיבה - חמש מאות בחו-רים... ובאמת היתה טרחה גדולה לה-תקשר עם ה'חורף לישיבה', וכך הצליחו להיות שקועים בלימוד].

עלינו לשמור על צורת הישיבות שהם הבנין של כלל ישראל, כלשון החזו"א (אגרות חזו"א ח"א פ"ח). שמעתי מר' שלמה לורנץ (שיחי) [ז"ל] שכאשר נפרד מהחזו"א בנסיעתו לחו"ל לצורך כלל ישראל, ושאל את החזו"א אם יש איזה דבר שצריך לסדר לפני הנסיעה, וענה לו החזו"א שיש-בה פלוגתא [שהיתה ישיבה קטנה ולא מפורסמת] זקוקה לחמישים קילו מלט, תמה ר' שלמה וכי כל כך חשוב לדחות את הנסיעה עבור זה, אמר לו החזו"א "כל עניני כלל ישראל טפל לישיבה". ומרן הגר"ש אויערבאך שליט"א אמר לי שהוא שמע כע"ז מהגאון האדיר הגר"ש וואזנר (שליט"א) [זצוק"ל] בשם החזו"א שכל עניני כלל ישראל טפלים לישיבות ובית יעקב.

וכבר בישיבה יש להתחזק בזה, שבדרך כלל כפי ההנהגה בישיבה, כך זה ממשיך במשך החיים, לפעמים בחור חושב שכאשר הוא יהיה אברך הוא ישתנה, וצריך לדעת שבדרך כלל זה לא קורה אלא הישיבה משפיעה על כל ימי חייו, וממשיכים לפי מה שהיה בישיבה.

בדקדוק הלכה אין פשרות כלל!

מרן הרב שך זצוק"ל מקשה מה היה הנסיון לאברהם אבינו לשחוט את יצחק, הרי הקב"ה ציווה אותו על זה במפורש, וביאר שמכיוון שכל הנביאים נתנבאו באספקלריה שאינה מאירה, והיו צריכים לפרש את הנ-בואה, היה לאברהם נסיון לפרש את הנבואה בצורה אחרת. (נדפס באבי עזרי פ"ז מהל' יסודי התורה, ויעו' ביקר תפארת פרשת וירא כמה הוס-פות).

את הביאור הנ"ל ממרן זצוק"ל שמעתי מפיו כאשר נסעתי עמו לכנ-סיה הגדולה בירושלים (בשנת תשכ"ה) ואמר לי זאת באריכות במשך כל זמן הנסיעה. ולאחר מכן חשבתי למה הוא אמר לי זאת כ"כ באורך, וכי רק בש-ביל שיהיה מה לדבר בלימוד בנסיעה? וכאשר התבוננתי הבנתי שהוא רצה להחדיר בנו זאת שזה ישאר אצלנו גם עוד ארבעים שנה...

ובזכרוננו שכאשר הוא אמר את הקושיא התעכב מאוד, שלא שייך נסיון אם השי"ת אומר במפורש כך לע-שות, הוא מאוד 'חי' את זה [והרגשתי

יש בו רק יראת שמים, וממילא כלול בזה הכל.

מִן הָרֵב שֶׁן זְצוּק"ל אָמַר עַל הַמִּשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא רָאָה כִּזֶּה עוֹבֵד ד' מִיָּמָיו, וּשְׂאֵלֹתַי אוֹתוֹ פֶּעַם הָרִי רָאָה הָרֵבָה גְּדוֹלִים, אֶת הַחֲח"ח וְעוֹד, אָמַר לִי הָרֵב שֶׁן שֶׁבְּכָל עוֹרֵק שֶׁל הַמִּשְׁגִּיחַ זוֹרֵמֶת יר"ש... שֶׁזֶּה הִיָּה כָּל מַהוּתוֹ. נִוְהִיִּינוּ שֶׁאֲצֵל הַמִּשְׁגִּיחַ רָאוּ זֹאת גַּם כִּלְפִי חוֹץ].

גַּם הַמִּשְׁגִּיחַ וְגַם הָרֵב שֶׁן תְּמִיד חִיו אֲמוּנָה וְדִיבְרוּ עַל אֲמוּנָה, כִּי הֵם אַחֲזוּ שִׁירָאֵת שָׁמַיִם כּוֹלֵלֶת הַכֹּל. נֶרֶק הִיָּה הַבְּדֵל שֶׁהַמִּשְׁגִּיחַ הִיָּה יוֹתֵר בִּבְחִינָה שֶׁל יִרְאֵת ד' וְאִילּוּ הָרֵב שֶׁן הִיָּה יוֹתֵר בִּבְחִינַת אֶהְבֵּת ד', יֵשׁ כֶּאֱלוּ שְׁחוּשֵׁבִים שֶׁהוּא הִיָּה 'אִישׁ מִלְחָמָה' וְכו', אֲבָל צָרִיךְ לִדְעַת שֶׁכָּל כּוֹלוּ הִיָּה אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל, וְכָל מָה שֶׁהוּא עֹשֶׂה הִיָּה לְמַעַן הַשִּׁי"ת].

יחסנו אל המדינה במשנת מִן הָרֵב שֶׁן

לִבֵּן טַעַן לִיעֶקֶב "הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְהַבְּנִים בְּנֵי", הַמוֹשֵׁב זְקֵנִים בִּיאֵר שֶׁלִּבֵּן סִבֵּר שִׁיעָקֵב הוּא עֹבֵד שְׁלוּ וּמִמִּילָא הָאִשָּׁה וִילְדִיָּה תִהְיֶה לְאֻדּוֹנִיָּה. וְלִפִּי"ז גַּם מִבּוֹאֵר מָה שֶׁהוֹסִיף לִבֵּן "וְכָל אִשֵּׁר אֶתָּה רֹאֵה" שֶׁלִי הוּא, שֶׁאִי"ז סֵתֵם פֶּט־פּוֹטִי סֶרֶק בַּעֲלָמָא, אֲלֵא שֶׁהִיָּה לוֹ כֶּאֱן מֵהֶלֶךְ שִׁיעָקֵב הוּא עֹבֵדוֹ וְלִכֵּן כָּל מָה שֶׁקֵּנָה עֹבֵד קֵנָה רִבּוֹ. וְלִפִּי"ז יֵשׁ לִבְאֵר בְּמָה שֶׁכְּתוּב שֶׁלִּבֵּן בִּיקֵשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁלִּבֵּן רָצָה שֶׁהַכֹּל יִתְיַחֵס אֵלָיו וּמִמִּילָא לֹא יִהְיֶה כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם יִהְיוּ עֹבְדֵי לִבֵּן.

מִן הָרֵב שֶׁן זְצוּק"ל לֹא אֶהְבֵּת לְלַחֹם, וְרֵק בְּדַבְרִים שֶׁהִיוּ עֲקֻרוֹנִיִּים הוּא לַחֵם בְּכָל תּוֹקֶף, וְהִיָּה רִגִּיל לּוֹמֵר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שִׁיאֲמָרוּ עֲלָיו שֶׁהִיָּה בַּעַל מַחֲלוּקֶת וְכו' אֲבָל בְּאֵמֶת הוּא עוֹשֶׂה הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם.

כָּל הַמִּצְבָּ הַיּוֹם בִּיחֹס לְמִדִּינָה שֶׁאִינֵנו כְּנוֹעִים אֵלֵיהֶם זֶה נִזְקָף לְזִכּוֹת הַפְּעוּלוֹת שֶׁל מִן הָרֵב שֶׁן זְצוּק"ל, אֲנִי זוֹכֵר בִּילְדוּתִי הַמִּצְבָּ הִיָּה שׁוֹנָה לְגַמְרִי, וְלִדּוּגְמָא כִּאֲשֶׁר נִשְׂאֵה הַמִּדִּינָה שׁוֹר הִגִּיעַ לְבִנִּי בֶּרֶק, יִצְאֻ כָּל יְלִדֵי הַת"ת לְקִרְאָתוֹ לְכַבְּדוֹ, וְנִיסּוּ לְהַשִּׁיג חֲתִימָה מִמֶּנּוּ וְכו', הַיּוֹם לֹא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת דְּבַר כִּזֶּה, הַיּוֹם אֲוִלִי יִזְרְקוּ עֲגֻבְנוּת... כִּי הָרֵב שֶׁן שִׁנָּה אֶת כָּל הַתְּפִיסָה, לִכֵּם זֶה דְּבַר פֶּשׁוּט כִּי אֲתֵם נּוֹלְדֶתֶם לְתוֹךְ הַמִּצְבָּ הַזֶּה, הָרֵב שֶׁן הַכְּנִיס וְהַחֲדִיר שֶׁאֲפִילוֹ אִם לּוֹקָחִים כֶּסֶף מִהַמִּדִּינָה וְכו', זֶה לֹא בְּצוּרָה שֶׁל כְּנִיעָה אֵלֵיהֶם, אֲלֵא אֲדַרְבָּה אֵין אֲנִי מַחְשִׁיבִים כָּלֵל אֶת כָּל הַהֶבֶל הַזֶּה שֶׁל הַמִּדִּינָה. (א"ה, הַד"ר בְּרִים נֶאֱמָרוּ בִּשְׁנַת תַּשְׁס"ו).

מלחמות השבת

עַל הַפֶּסוּק "וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת" (ל"א ט"ז) כְּתַב הָאוֹה"ח שֶׁנֶּאֱמַר בְּלִשׁוֹן זֶה 'וְשִׁמְרוּ' לְלַמֵּד שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְּבַר חוֹל בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מַהוּזוֹלֶת, וְלֹא יִאֲמַר אָדָם דִּי לִי בְּמָה שֶׁנִּשְׁמָר עֲצָמוּ מַחֲלָלוּ, וְאִם יִתְחַלֵּל מַהוּזוֹלֶת מָה בִּכְךָ, אֲלֵא צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה שׁוֹמֵר אוֹתוֹ לְבַל יִתְחַלֵּל כְּמוֹ שֶׁשׁוֹמֵר גִּנּוּ וּפְרִדְסוֹ ע"כ"ל.

נִמְצָא שֶׁשְּׁמִירַת שַׁבָּת הוּא עֲנִין צִי" בּוֹרִי וְכִלְלִי וְלֹא עֲנִין שֶׁל יַחֲדִיד. וְזוֹ הִסִּי־בָה שֶׁתְּמִיד נִלְחָמוּ מִלְחָמוֹת הַשַּׁבָּת, וְמָה שֶׁבִּכ"ב אֵין חִילּוֹל שַׁבָּת הַיּוֹם זֶה מַחֲמַת הַמִּלְחָמוֹת שֶׁהִיוּ עַל הַשַּׁבָּת בְּזִמָּן הַחֲזוּ"א, אֲנִי זוֹכֵר כְּמָה וְכְמָה פַּעַם מִים שֶׁמָּחוּ בְּכָל תּוֹקֶף מְכַנִּיסֶת מְכּוֹנוּת לִב"ב. לֹא יִשְׁכַּח מִמֶּנִּי כִּי־צַד ר' יַעֲקֹב הַלְפְּרִין זְצ"ל לְאַחֲרֵי הַתְּפִילָה דִּפְק וְהִכ־רִיז שְׁכוֹלֵם בְּאִים לְמַחְוֹת, וְהִלְכוּ כּוֹלֵם לְמַחְוֹת בְּמִקּוֹם שֶׁהִיָּה פְתוּחַ בַּשַּׁבָּת, וְר"י הַלְפְּרִין דִּפְק עַל הַדֵּלֶת בַּחוּצָה רַב - שַׁבָּת!! שַׁבָּת!!

וְכֵן אֲנִי זוֹכֵר הֵיטֵב אֶת 'הַמִּשְׁט־רֵה הַמִּתְנַדְּבֵת' שֶׁמִּנְעוּ כְּנִיסַת מְכּוֹנוּת לִב"ב בְּכָל הַכּוֹחַ. וְכֵן גַּם תְּמִיד הִיָּה בִּי רוֹשְׁלִים. וְכָל זֶה מֵהַעֲנִין הַנ"ל שֶׁשְּׁמִירַת שַׁבָּת הוּא עֲנִין כִּלְלִי וְכָל אֶחָד צָרִיךְ לְדַאֵג שׁוֹזֶה יִשְׁמַר גַּם אֲצֵל הַשְּׁנִי.

כשאני רוצה לומר סברא אני מחשב, מה ר' שמואל והרב שך היו מגיבים לי...

אִם בַּחוּקֵתִי תִלְכוּ, וּמִבִּיא רִש"י הָא מָה אֲנִי מַקְיִים וְכו' שֶׁתִּהְיוּ עֹמְלִים בְּתוֹרָה. הִירָאִים, מִלְבַּד מִצְּוֹת ת"ת (רנ"ו רנ"ח) הוּא מְבִיא מִצְּוֹה נּוֹסֶפֶת (רנ"ד) עֹמֵל הַתּוֹרָה. "...צִוּוֹה הַקֵּב"ה שֶׁלִּמְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה וְיַעֲמְלוּ בָּהּ דְּכִתִּיב

שֶׁהִיָּה חֹבֵל לָהֶם עַל הַזְמָן... וְהִנֵּה מִן הַגִּר"ח שְׁמוּאֵל בִּכְיָן זְצ"ל מֵאֲרִיךְ (פִּנְחָס תִּשְׁל"ב) שֶׁהַחֲמוּר שְׁמִצִּי נִוּ בְּמוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רִבּוֹ, אִי"ז רֵק מַחֲמַת הַפְּגִיעָה בְּכַבּוֹד רִבּוֹ, אֲלֵא שִׁישׁ כֶּאֱן פְּגִיעָה בְּמַסּוֹרֶת הַתּוֹרָה. וְכִזֶּה יֵשׁ לִבְאֵר מָה שֶׁמִּצִּינוּ בְּעִירוּבֵין (סג.) שִׁיְהוֹשֻׁעַ נִעְנֵשׁ שֶׁלֹּא הִיוּ לוֹ בָּנִים כ"א בְּנוֹת מְכִיוּן שֶׁהוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רִבּוֹ, וְצ"ב הִרִי הוּא בֹא לְתַבּוּעַ לְכַבּוֹד רִבּוֹ (וְכֵן הִקְשָׁה בְּהַגְהוֹת ר' יוֹסֵף ב"ר רַפְּאֵל בְּסִנְהֶדְרִין יז.) לִפִּי הַנ"ל מוֹבֵן דֹּאע"פ שֶׁהוּא בֹא לְכַבֵּד אֶת מַרְעִיָּה אֲבָל סוֹכ"ס הִיתָה כֶּאֱן הוֹרָאָה שֶׁל הִלְכָה בְּפָנָי רִבּוֹ, וְלִכֵּן אֲפִי אִם אִי"ז פְּגִיעָה בְּכַבּוֹד רִבּוֹ, נּוֹצֵר כִּזֶּה פֶּגַם בְּמַסִּירַת הַתּוֹרָה, וְלִכֵּן הוּא קִיבֵּל עֲנוּשׁ.

בְּעִנֵּין שֶׁל מַסִּירַת הַתּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁהָאִדָם יִהְיֶה תְּלִמִּיד, וְדַעַתוֹ תִּהְיֶה מִכ־וֹנֵת כְּהַכּוֹנֵת רִבּוֹ וְלֹא יִאֲמַר דְּבַר אֵילּוּ-לִי שֶׁרִבּוֹ הִיָּה אֹמֵר כֵּן, וְכִפִּי שְׁבִיאֵר מִן הַגִּר"ח שְׁמוּאֵל בִּכְיָן זְצ"ל בְּמָה דֹּאִיתָא שֶׁר"א לֹא אָמַר דְּבַר שֶׁלֹּא שְׁמַע מִרְבּוֹ, וְתִמּוּהָ וְכִי הוּא הִיָּה רֵק 'מִתּוֹרָה גַּמִּין' שֶׁאֲמַר רֵק אֶת דְּבָרֵי רִבּוֹ, וּבִיּוֹתֵר הִרִי מִצִּינוּ בְּאֲבִדְר"ג (פ"ב) שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ דְּבָרִים שֶׁלֹּא שְׁמַעְתָּן הָאוֹזֵן מַעֲוֹלֵם, וְעַל כִּרְחֹךְ כּוֹוֵנָתוֹ בְּמָה שֶׁאֲמַר שֶׁלֹּא אָמַר דְּבַר שֶׁלֹּא שְׁמַע מִרְבּוֹ, דִּהְיִינוּ שֶׁהוּא הִיָּה מַחֲדֵשׁ דְּבָרִים לִפִּי דְּרִכּוֹ וְדַ-עֲתוֹ שֶׁל רִבּוֹ.

וְכֵן אֲנִי מֵרְגִישׁ תְּמִיד כִּאֲשֶׁר אֲנִי רוֹצֶה לּוֹמֵר סִבְרָא, אֲנִי מַחֲשֵׁבֵן מָה מִן הַגִּר"ש רֹזֶנְבוֹרְסְקִי זְצ"ל אוֹ מִן הָרֵב שֶׁן זְצוּק"ל הִיוּ מְגִיבִים לִי עַל סִבְרָא זוֹ, כֵּךְ צָרִיכָה לִהְיוֹת הַצּוּרָה שֶׁל מַסִּירַת הַתּוֹרָה.

וְהוּוֹ גַּם הָעֲנִין לַעֲמוֹל עַל הַשִּׁיעוּר־רִים, וְכִפִּי שֶׁהַזְכֵּרְתִּי כְּמָה עֲמָלוֹ בִּי-שִׁיבָה עַל הַשִּׁיעוּרִים, וְכֵן הָעֲנִין שֶׁל הַדִּיבּוּר בְּלִימּוּד עִם הָרֵב, סִיפֵרְתִּי פֶּעַם שֶׁאֲמַרְתִּי לְהַגְרֵשׁ"ר אִיזוֹ סִבְרָא, וְהוּא דָּחָה לִי אוֹתָהּ, חֲזוֹרְתִּי וְאֲמַרְתִּי אוֹלִי אֲפֶשֶׁר לֹאֲמַרְהָ בְּאוֹפֵן אַחֵר וְכו' עֲנָה לִי הַגִּרֵּשׁ"ר 'סִבְרָא זֶה לֹא גּוֹמִי' צָרִיךְ לְהַתִּישֵׁב בְּדַבָּר וּלְחֻשׁוֹב... אֲנִי יוֹכֵל לּוֹמֵר לִכֵּם שְׁפַעֲמִים אֲלוֹ שְׁזִכִּיתִי לַח־שֶׁבֶן אִיתוֹ סִבְרוֹת וְכו' כְּמִדּוּמָה לִי שֶׁהֵם הוֹעִילוּ לִי יוֹתֵר מִכָּל הַשִּׁיעוּרִים.

נֶעַר הִיִּיתִי וְגַם זְקֵנִתִּי, וְרִאִיתִי תְּמִיד, מִי שֶׁעֲמַל וִיגַע עַל הַשִּׁיעוּרִים עֲלֶהָ וְנֹתַ עֲלֶהָ וְנִהְיָה מְרַבֵּין תּוֹרָה, וְאוֹתָם יַחֲדִידִים שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן, לֹא שְׁמַעְתִּי שִׁיִּצֵּא מֵהֶם מִשְׁהוּ...

גמילות חסד באופן של 'זבו תדבק'

הַמִּשְׁגִּיחַ זְצוּק"ל (אוֹר יַחֲזַקְאֵל דְּרִכֵּי הָעֲבוּדָה עִמ' קצ"ח) מְבַאֵר לְמָה

אברהם אבינו העדיף לצאת להכנסת אורחים מקבלת פני שכינה, מכיוון שאין סתירה בין הדברים, מהות קבלת פני השכינה היא מצוות 'ובו תדבק', וגם עשית חסד זה קיום של 'ובו תדבק' כמש"כ בספרי (עקב י"א) ובו תדבק וכי יכול אדם להדבק בקב"ה והלא אש אוכלה הוא, אלא התדבק במידותיו מה הוא רחום וכו'.

ומבואר שכל מצוות חסד זה דבי-קוּת בהשי"ת, ולפעמים זה לא נראה כך. לדוגמא היום בשבת בבוקר היה ממש ריק, כי הרבה הלכו לשבת אויפ-רןף ושבת שבע ברכות וכו' וזה נהיה ממש הפקר לנסוע כ"כ הרבה, בזמ-ני כאשר למדתי בישיבה לא יצאתי מעולם מהישיבה לשבתות כאלו, חוץ

מפעם אחת שנסעו לפ"ת לבחור שלא היה לו משפחה כלל, וגם עם הבחור-רים שנסעו לא היה זימון בעשרה... וגם בענין החתונות, בחור מרגיש אולי קצת קשר מיד מחליט ליסוע, הרי אח"כ שנהיים אברכים כבר מחפשים תירוץ לא ליסוע... (א"ה ראה עלי שור ח"ב עמ' ר"ט).

המשגיח זצ"ל האריך תמיד בפ-רשת וירא שמצד אחד רואים את כח ההטבה, אבל מצד שני רואים אכזריות מתי שצריך, וכך צריך להיות ההנהגה שלא שייך לעשות חסד בלי גבול על חשבון הלימוד.

אברהם אבינו הניח את הקב"ה

ויצא להכניס אורחים, וחז"ל דרשו ע"ז (שבת קכז) "גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה" נמצאנו מזה את החשיבות הגדולה להיות טוב לבריות, וכך ראינו אצל גדולי עולם שהיו תמיד טובים לבריות.

סיפר לי ידיד שכאשר היו בישיבה קטנה הלכו כולם להבחן אצל החזו"א, וכולם יצאו מרוצים, גם אלו שלא ידעו - פתאום ידעו... החזו"א בחכמתו וב-טוב ליבו נתן הרגשה טובה לכל אחד כאילו הוא יודע.

אני זוכר גם על עצמי שבתור ילד התפללנו בפוניבו' ופתאום הגיע הש-מועה שהחזו"א נפטר, רצתי הביתה ובכיתי כמו תינוק... וזה היה מחמת שהחזו"א נתן הרגשה טובה לכולם,

גם לילדים, תמיד התייחס אליהם, צבט בלחי וכד', ולכן כבר בתור ילד הפטירה של החזו"א גרמה לי לבכי תמרורים.

גם אצל מרן הרב שך זצוק"ל ראו זאת, אנשים נכנסו אליו מדוכאים ויצאו בשמחה, תמיד הוא ידע לתת מילה טובה במקום.

עלינו מוטל ללמוד מהם להיות נושא בעול בצער - וגם נושא בעול בז-מני השמחה; אם בין כה וכה נוסעים כ"כ הרבה זמן לחתונה, אז לפחות לכ-וון שלא יהיה סתם אלא באמת לשמח את החתן.

(הדברים נכתבו ונערכו לאחר השבת ע"י אחד התלמידים, ע"פ הבנתו ובאחריותו)

חובת עסק התורה בשבת קודש

בחורים צריכים לדעת ששבת איננה חלק נפרד מכל ימות השבוע, יש כאלו שכל השבוע לומדים בהתמדה אבל שבת קודש אצלם זה כעין בין הז-מנים, קמים מאוחר ונופשים... הגה"צ ר' בן ציון במברגר זצ"ל הגדיר לי זאת פעם בצורת משל על תמונה שצוירה בידי צייר מפורסם ושווה הרבה כסף, אך אם עושים בתמונה שריטה, כל התמונה כבר לא שווה, כך צריך להרגיש על שבת קודש, אם ח"ו לא נוהגים בה כראוי זו שריטה על כל השבוע. ובמיוחד לפי מה שמצאנו שכל השבוע בא מנחת השבת, וכמש"כ הפמ"ג (בהקדמה לס' נוטריקון ד"ה אמור מעתה) על מה שכתב הרמב"ן בפרשת בא שאנו מונים את הימים לפי שבת, לא כמו הגויים המונים כל יום בשם בפ"ע, והוסיף הפמ"ג שהשבת היא בראש [ולא מונים לשבת הבאה] ומונים לפי שבת זו כגון יום ראשון לשבת הקודמת, מכיוון שהכל בא מנחת השבת. [נא"ה יעוי' באוה"ח ברא-שית ב' ג'].

וצריך לדקדק היטב ולנצל את השבת וכמו שנהגו בישיבות מקדם לתפוס ענינים ו'פרוייקטים' ללמוד בשבת, וכך לקדש את השבת כמש"כ הספר-רנו (בפרשת ואתחנן) עה"פ שמור את יום השבת לק-דשו כאשר צוך, "שלא יספיק לך שתקדשהו כמה שתשבות בו ממלאכה אבל שתעסוק בו בתורה וב-מצות", וזה גם נפסק ברמ"א (סי' רצ"ב) "יעסקו יותר בתורה בשבת", ובתנא דבי אליהו האריך טובא במ-עלת הלימוד בשבת.

[יש יחידים שמגדילים לעשות ונוסעים הרבה שבתות לביתם, בזמנים עברו בחור היה נוסע פעם או פעמיים בזמן ותו לא, אבל לכל הפחות לא לצאת יותר מהמנהג בישיבה - פעם בחודש. ואם מישוהו חושש למצוות כיבוד אב ואם, יראה לא-ביו את דברי האר"י שהובאו בשער"ת (סי' ר"צ א') שחייב אדם לחדש חידושי תורה, כמו שכתב בווהר דמוצאי שבת בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקב"ה מה חידוש אמרת בתורה וכו', והמחזיק ברכה כתב בשם דעת חכמה בשם האר"י, שאם מחדש בתורה מעטירין לאבינו באותו עו"ם, ולכן נסמך כיבוד למצוות שבת, ומי שאינו בר הכי לחדש, ילמוד דברים שלא למד עד הנה עכ"ל].

האזה"ח הקדוש בתחילת פרשת תצוה (עה"פ ויקחו אליך) מביא מהזהר חדש (ח.ה) שיש ארבע גלויות לישראל, ג' הראשונות נגאלו בזכות אברהם יצחק ויעקב, והגאולה הרביעית תלויה בזכות משה "ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתו-רה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה", וכן מבואר בהרבה מדרשים באיכה שהג-לות היא בשביל ביטול תורה. וזהו מוסר גדול, שהרי אין הדברים אמורים כלפי בעלי בתים, אלא התבי-עה היא דוקא על בני תורה שלא מוטל עליהם כלום חוץ מלימוד, ובכל אופן הם מתבטלים מן התורה, וזו הסיבה לאריכות הגלות.

חלק מהענין זה ההפקר שיש בשבתות, וזהו בכלל "עם בטלנים מן התורה", לא מזמן פגשתי אברך בן עליה ואמר לי שהוא מצטער היום מאוד על מה שלא ניצל את השבתות בישיבה כפי שאנו מדברים תמיד. אותו אברך לפחות חושב ע"ז, יש כאלו שחיים בלי חשבון ומופקעים בכלל מכל הענין. וכעין ממה ששמעתי הארה עצומה בענין השבתות ממרן הגר"ש אויערבאך שליט"א שמצינו ששנים נכנסו לבית קודש הקדשים, הכהן הגדול היה נכנס ביום הכיפורים בסילודין בקדושה ובטה-רה עם הכנה גדולה, ולעומת זאת גם נכנסו בעלי המלאכה (כמב' במידות פ"ד). ומה ההבדל ביניהם, הכהן הגדול היה שייך לכל הקדושה, משא"כ הפר-עלים נכנסו לדרפוק כמה מסמרים ולכן אע"פ שהיו במקום כ"כ קדוש הם היו מופקעים מכל הקדושה, ולא היו שייכים אליה כלל. וכן הוא בענין השבתות יש שנכנסים לשבת עם שייכות ולכן זוכים ומנצלים את השבת, ויש שמופקעים מקדושת השבת ונכנ-סים לשבת סתם... [כעיי"ז שמעתי פעם ממרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בהספד, עני עם מליון דולר הוא לא נהיה עשיר, הוא עני עם מליון דולר, הוא לא אווזו איך להשתמש בזה, הוא ימשיך לחיות כמו עני ויחביא את הכסף בתוך הסמרטוטים שלו...].

הזכרתי כמה פעמים איך היו מנצלים את השבת בישיבה, היו לומדים תכף אחר הסעודה הרבה שעות ברציפות, ורק אחר שנגמר הגנטור הלכו לשטיבל לשנות תה ולומר שנים מקרא... וגם היו

נוסעים לעיתים רחוקות הביתה רק בתאום עם הח-ברותא, והיו כאלו שבשבתות שנסעו כליל שיש קודם לכן היו לומדים עם החברותא של שבת כל הלילה את מה שהיו אמורים ללמוד בשבת, אך זה כבר דרגות...

צריך להתמסר לתורה, וכמובן לא מספיק לה-תחנן ולהתפלל אבינו אב הרחמן תן בליבנו בינה להבין ולהשכיל וכו' וכמו שהגה"צ ר' שלום שב-דרון זצ"ל צייר זאת שאחר שאדם מבקש ומתחנן, הקב"ה מגיע לתת לו, אבל הבחור נעלם, אפשר למצוא אותו בטלפון...

איתא בילקוט שמעוני (רמז ת"ח) 'ויקהל משה' מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנא' בראשה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קבלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת וכו' כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני, מכאן אמרו משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום וכו' אלא פותח ודורש לפנייהם דברי תורה שלא שמעתן אוזן מעולם ע"כ.

ויש משמעות במדרש שע"י הלימוד בשבת יש חידושים מיוחדים 'שלא שמעתן האוזן מעולם', וזה כמו ששמעתי ממרן הגר"ש אויערבאך שליט"א בשם מרן החזו"א שהרבה ענינים בסוגיות הש"ס היו נהירים לו רק ביום השבת [ומפי השמועה אומ-רים בשמו שסוגית 'חזרה שליחות אצל בעל' הובנה לו רק בשבת], א"כ צריך להשתדל הרבה בלימוד בשבת ולא להתרפות בזה, שהרי אפשר להשיג אז הרבה בתורה.

וכך גם ראינו אצל רבותינו, הזכרתי כמה פעמים על המשגיח זצוק"ל שהיה מוסר שיחה כליל שבת ובמוצאי שבת, ובשבת היה לומד עם נכדו את השי-עורים שנמסרו במשך השבוע, גם לא תשכח דמו-תו של הגאון הגדול הגר"נ פרצוביץ זצוק"ל שהיה לומד כל ליל שבת במרפסת ביתו בהתאמצות בעמל ויגיעה להכין את השיעור כללי של יום ראשון.

והרי שבת היא מקור הברכה לכל השבוע, ומי שמזלזל בלימוד בשבת בוודאי חסר לו בכל העלייה שלו בכל השבוע.

הגאון הצדיק רבי טוביה נוביק שליט"א

זו הדרך לכו בה!

דברי זכרון, חיזוק והתעוררות, שנמסרו לבני הישיבה כנסת יצחק חדרה, בשלושת ימי ההגבלה לחג מתן תורתנו, עם בוא הבשורה המרה בהסתלקות השקדן המופלא הגאון רבי עקיבא קיסטר זצ"ל

במלוא תוקפה. ואח"כ בתור מגיד שיעור, שהוא היה עשרות שנים מג"ש ב"ד אהרן, הוא היה כל יום עד מאוחר בשעה אחת ושתיים כלילה לומד בחברותא עם הבחורים באופן מיוחד מאד, הרבין תורה לתלמידים במסירות עצומה ונפלאה. נטילת גברא רבא כזה היא הפסד שאי אפשר לתאר אותו, זה הרי כ"כ חבל, כ"כ חבל, כ"כ חבל... כמעט עד הנשימה האחרונה ממש המשיך בבית המדרש ביסורים ללמוד וללמד, ביגיעת התורה, הוא היה דוגמא שנצרכת להדור, צריך כזו דוגמא! זה הרי ממש זו הדרך לכו בה! ובכן יש כאן גזירה על עולם התורה פשוטו כמשמעו, הוצרכו לעשות כזה נתוח מעקפים בלב כלל ישראל, לסלק מהעולם תלמיד חכם עצום, מרבין תורה גדול, ביגיעה ובעמל תורה נפלא ומיוחד, ביראת שמים טהורה, ומדות טובות, ענותנות מופלגת, פשוט בתכלית הפשטות, זהו הפסד שאין דוגמתו, מכה שלא כתובה בתורה זה מיתתן של צדיקים השקולה יתר מכל הנזכר בתוכחה. דא גזירת אורייתא, זו גזירה על עולם התורה כשלוקחים כזה דגם. היה מיחידי יחידי שבדור,

הוא היה עד מאוחר כלילה לומד בעמל ויגיעה, ואח"כ בבוקר בתפילה הוא תמיד היה נמצא. אני זוכר איך שפעם כשעמדו ליטול ידיים בארוחת בוקר אחרי שחרית פתאום ר' עקיבא התעלף ליד הנטילת ידיים, ידעו שכ"כ התיש את כוחו, ליד הנטילת ידיים החויר נפל ומיד התאושש בחזרה ישב על השולחן ואכל והיה בסדר מיד, כולם הבינו, פשוט התיש כוחו על התורה. וכך הוא המשיך בהתמדה עצומה באופן עילאי, וכאברך עבר לגור בירושלם עיה"ק ת"ו שם למד במתיבתא רבתי דמירושאב הרבה תורה מרבתי הגאונים ראשי הישיבה"ק רבי חיים ורבי נחום זצוק"ל, כהמשך ממש לימי בחורו ביגיעה ועמל והתמדה נפלאה, ובחיבה יתירה על כל דבר תורה שמתחדש, מתבאר ומתבהר. סיפר לי לפני יותר משלושים שנה בחור שהיה חברותא עמו בתור אברך שכן, כי בזמן שהוא שבר את הרגל והוצרך להיות בבית חולים כמה ימים, הוא לא הפסיק ללמוד כל הזמן, עם החברותות, הכל בבית חולים היה כהרגלו בבית, בעמל ויגיעת התורה, לא היה שום הבדל אם הוא בבית חולים או בבית או בבימ"ד, ההתמדה

מאתנו דמות פלאים זו של הגאון רבי עקיבא זכר צדיק וקדוש לברכה. הקושי הגדול ביותר לכלל ישראל הוא סילוק ת"ת, ובפרט תלמיד חכם בתוקפו, אבל כל זמן שהת"ת חי מכיון שח"ו ח"ו בן אדם יכול להשתנות, המעשים של אדם חי לא נקבעו לגמרי להיות שקולים באופן מוחלט, משא"כ כשבן אדם מת בצדקו כל המעשים שלו נקבעו בצד הטוב, לכן כשלוקחים אדם גדול, צדיק, ת"ת, בעל מעשים, כל המעשים שלו נקבעו בצד הטוב, ובזה הקב"ה יכול לשקול את העולם לכיוון החיובי, או לנו שהוצרכו ככה לעשות לנו.

נהיגא בילדותי ששמו הלך לפניו בישיבה שהוא חשוב מאוד, הקב"ה עשה עמנו טובה והשאיר אותו הרבה זמן בישיבה, הוא היה דוגמא בבחורתי של עמל ויגע באופן מאוד מאד מיוחד, מונח בלימוד ושקוע בסוגיות, העמל והיגיעה והריתחא דאורייתא סביבו תמיד, הוא שאב הרבה תורה מרבתי, ריתחא דאורייתא היתה סביבו בשיעורים הכלליים של ראשי הישיבה צוקללה"ה, ואחרי השיעור,

ימים האחרונים היה דף על דלת היכל ביהמ"ד, הקורא להתפלל על ר' עקיבא בן גיטל לרפוא"ש, והיום אחצה"צ הדף הזה ירד. לפני עשרים וארבע שנים, בשנת ה'תשנ"ג בערב חג השבועות, נפטר באופן פתאומי הגאון רבי אורי קלרמן זצוק"ל, ראש ישיבת 'כנסת חזקיהו' בכפר חסידים, בבוקר לפני תפילת שחרית נודע שר' אורי קלרמן סיים להכין את השיעור מאוחר כלילה, והלך לישון ולא קם, היה הלם גדול מאד בכל עולם הישיבות. באותו ליל חג השבועות למדתי מדברי הרמח"ל שיש מצב בו מדת הדין קשה וכאשר דנים את העולם, והשי"ת חפץ זכויות ולזכות את הציבור, הרי הוא מסלק צדיק מהציבור ומניחים את כל המעשים טובים שלו על המשקל, ואזי זה מזכה את הציבור. הבנתי הדברים בנוסח זה (ואפשר כי הבנת דבריו העמוקים הם באופן אחר), למשל כפי שאנו כהיום סמוכים לחג שבועות אשר הוא יום הדין, בדומה לר"ה, כמו דאיתא בגמ' סוף מגילה שלכן לומדים פרשת בחוקותי לפני שבועות ופר' כי תבוא לפני ר"ה כדי שתכלה השנה וקללותיה, ובכך תחל שנה וברכותיה, הרי לנו כי יום חג השבועות הוא דין כר"ה ותחילת שנה חדשה, ובסילוקו של ת"ת וצדיק מופלג מועיל סילוקו באופן כזה, דכל בני האדם כל זמן שהינם בחיים והרי אפשר להם להשתנות, אין נחשבים מעשיהם קבועים לגמרי, (עיין יערות דבש ח"א ד"א בברכת רפאנו בענין רשע דכיון דמת ברשעו הוי חרון אף ביתר ממה שהיה בחייו כאן כשבירד עדיין לשוב), וכאשר הצדיק מסתלק מן העולם מתוך צדקותיו, כל עמלו בתורה יגיעותיו העצומות תלמודו והרבצת תורה ידיה וכל מעשיו הטובים עולים לכף זכויות ישראל, ויש בהם כדי להכריע הכף ביתר שאת מאילו היה בחיים. ולדאבוננו באשר אנו כעת ימים מספר לפני שבועות בתוך ג' ימי ההגבלה עלינו לחשו יותר כי כפי הנראה הוצרכו בשמים לקראת הדין הבעל"ט כדי לזכות את ישראל ליטול

כי הם חיינו

ובתורה בלבד... שום דיבור אחר לא שמענו, כולו תורה, כל כולו תורה! ביום ראשון שאחר השבת שוב באתי, והשכיל היושב להשתדל להעתיק את הדברים, כל קטעי דיבורים ומשפטים ששמע כתב לעצמו, ובקשתי ממנו להעתיק לעצמי את קטעי הדיבור... וכאן היה רבי עקיבא מוציא פיסת נייר ובהתרגשות עצומה היה קורא מתוך הכתב דיבורי קודש אלו אשר נשמעו מכבוד קדושת ספר התורה רבנו חיים שמואלביץ זצ"ל, והיה קורא בקול רם: זהו השיעור כללי האחרון של ראש הישיבה רבי חיים זללה"ה -- כל תלמיד הנזכר בזה מתמלא רגשות קודש, כמה שאב התלמיד מרבו למיהוי ישראל ואורייתא חד ממש אשר כל החיים הם התורה ולא זולת, ככתוב כי הוא חיין וכאמרנו בתפילה כי הם חיינו, בפשוטו המעשי והמוחשי. והיא הדוגמא שראינו בו זכרו לברכה לחיי העולם הבא.

התלמידים שילאו"ט מספרים בהתרגשות רבה כיצד היה רבי עקיבא זצ"ל מתאר בערגה ובהתרגשות על השיעור כללי האחרון של מרן רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל, וכה היו דבריו: רבי חיים זצ"ל היה בימי חייו האחרונים במצב של סבל כל יתואר וישוער, והיו באים תלמידים להיות במחיצתו בבית החולים באם יהיה צורך או אפשרות לסייע. ישבתי שם באחת המשמרות בשבת קודש והוא שכב בלא הכרה כמעט, אולי מחמת הטשטוש שנתנו שכדי להקל מעט מהיסורים, והמחזה אשר ראו עיני היה נורא. לא פסק פומיה מדברי תורה, והיה אומר משפטים קטועים פעמים מובנים קצת ופעמים לא, מכל מיני סוגיות הש"ס ודברי רמב"ם וראשונים, והיו הדברים חוצבים לבבות השומעים לראות גוף מיוסר שכמעט כבר אינו שייך לעולם הזה, אכן בקמצוץ החיים שעדיין פועמים בו מה שומעים? היכן הוא נמצא? בתורה,

בכזו רמה של עמל ויגיעה והתמדה ובלי שום הפסקה.

השי"ת צופה לטובה ואינו צופה לרעה, זה משכון שהקב"ה ממשכן מכלל ישראל. יש ביאור מהגר"א בביאורי אגדה על המשנה ריש ב"ק "וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ", הגאון לומד בזה רמז אותו רמזו חז"ל, כשלוקחים צדיק מהדור מפני עוונות הדור, אין הכוונה שהחוב ירד ופטורים, זה רק כמשכון וממילא צריך לשלם ע"ז, אי ואבוי אם נישאר חייבים, כי על זה גופא יצטרכו לשלם, חוץ מכל העבירות.

מֶרֶן הָרֵב דְּסִלְר זצ"ל הסביר בהספד על החזו"א, לא הרבה זמן לפני פטירתו של הרב דסלר עצמו, שאם הדור לוקח ברצינות את סילוקו של הצדיק ומקבל את התועלת מהענין, היה שווה לצדיק הסילוק, וכדאי לו שהוא זיכה את העולם, זיכה את הרבים, ואם ח"ו זה לא מנוצל זה עוון יותר גדול.

כשאנחנו לפני חג השבועות ורואים כזוהגהגה זה מאוד מחייב, והרי התפקיד של שבועות הוא לקבל עול תורה, כך הירושלמי ב"ה מבאר שלקבל עול תורה, זה התפקיד של הזמן, ולכן כאילו לא חטאתם מימכם, וזה מה שהקב"ה מצפה מאיתנו וכך רמזה התורה בזה שלא כתבה את המילה 'חטאת' בפרשת פינחס בפרשה של יום הביכורים, אלא נכתב בתורה 'לכפר' בלי הביטוי 'חטאת', זה אמנם קרבן חטאת, אבל לא נתנו שם של חטאת על כלל ישראל אלא על שם הכפרה כתבו "לכפר". בשבועות עם ישראל זוכים לנקיון יותר משאר יו"ט, כי בשבועות מקבלים עול תורה, וכשמקבלים עול תורה הקרבן הוא מכפר, ואנו שנסתלק מאתנו רבי עקיבא זצ"ל הקדימו לנו כפרה, באשר סילוק צדיק כיום הכפורים, ועלינו לנצל את הזמן נכון.

אחז"ל קשה סילוקן של צדיקים כיום שבירת הלוחות, אמנם שבירת הלוחות היה להציל את כלל ישראל שלא יהיה עליהם כליון ח"ו, משה רבינו השכיל להבין, שכן כלל ישראל יכלו להינצל שהלוחות נשברו, והקב"ה אישר את כוחו, יישר כחך ששברת, ועלינו לשום לב, הרי הנכס הכי יקר לכלל ישראל היו הלוחות, הלוחות היו מעשה אלוקים, מהדברים שנבראו ביה"ש, מכתב א' חרות על הלוחות, שבירת הלוחות נשאר עלינו ככתם שכתוב במשנה בסוף תענית שבי"ז בתמוז זה מהסיבות של "חמשה דברים שאירעו בו ביום", כשלוקחים ת"ח שברו את הלוחות, שוברים לכלל ישראל את הלוחות, חסר לנו משהו, חסר לנו ענין מרכזי, לקחו מאיתנו את

בערוב ימיו של מֶרֶן הָרֵב דְּפוֹנִיבֹד' זצוק"ל, היו נכנסים (לבקשת הרבנית) טובי הבחורים לתמכו ולסעדו, והוא היה להם למשיב נפש באמרות טהורות. והיה רבי עקיבא זצ"ל ממריץ להבחורים להאזין ולקלוט את דבריו. פעם אחת והיו מקצתם מנמנמים, סיפר הגרי"ש זצוק"ל כי פ"א הגיע לביתו של הכהן הגדול מאחיו רבינו החפץ חיים זיע"א, וחפץ להיכנס אל הקודש פנימה, אך ראה כי ממש בשעה זו יושב אצל הח"ח אדם אחד, והמתין לו עד שיצא, כשנכנס תלמיד אצל רבו, שאלו הח"ח האם

ולעובדו לדעה את ד' וכו'.

תפקיד זה הוא תפקיד בני ישיבה, ההבדלה מהכל, ההבדלה מכל ענין אחר, להרגיש את התפקיד של המחויבות כלפי הלימוד, לישא את עול התלמוד, לישא את הארון, כמו שהנצי"ב קורא לזה בריש פ' בהעלותך בהרחב דבר, ובפ' עקב בפסוק בעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי, ע"ש היטב.

הנצי"ב בפרשת במדבר מגלה לנו גילוי מיוחד, לנו זה חדש, זה כ"כ מוטעם, אחרי שזה נשמע זה מורגש שדבר ד' אמת בפיו, בתחילת הפרשה מונים את כל ישראל, זו פרשה ארוכה של כל מנין ישראל בחיבה יתירה, שבט לוי לא התפקדו בתוכם, אח"כ יש פרשה ארוכה שעושים אותם למחנות, לרגלים, שהיא זכות גדולה לישראל ומדרגה גבוהה מאד, גם פה שבט לוי לא התפקדו בתוך בני", אח"כ יש את הפרשה לפקוד את שבט לוי, הקרב את מטה לוי והעמדת אותו, לקרב את הלויים, כך הקב"ה אמר הם קירבו אותי, עכשיו אני מקרב אותם, במפקד זה לא עשו חלוקה תחלה לפקוד ואח"כ עוד פרשה של סדרי החניה, גרשון במערב וקהת בדרום ומורי בצפון, היה אפשר שזה יהיה ג"כ כמו שתי פרשיות, אבל לא כך עשו, סדרו מיד מה המספר ואיפה הם חונים מי הנשיא של אותו בית אב ואפי' מה משמרתו ומה התפקיד שלו ביחס למשכן, אע"פ שאח"כ יש עוד הפעם את המפקד מבין שלשים ועד חמשים, אבל פה יש את המפקד של מבן חודש וכתוב מיד, כמה בבני גרשון, כמה בבני קהת וכמה בבני מררי. והנה בקהת אחרי שכתוב "במספר כל זכר מבן חודש ומעלה שמונת אלפים ושש מאות", היה מתאים להיות סוף פסוק כמו בגרשון וכמו במררי, אולם בקהת כתוב אחרי המספר "שומרי משמרת הקודש", הנצי"ב אומר, 'שומרי משמרת הקודש' שכתוב פה א"א לומר שהכוונה על מה שאח"כ כתוב 'ומשמרתם הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקודש' כי הרי עדיין לא מבוארת משמרתם, אלא רמזה תורה בזה מה הם היו כשהם היו במצרים.

ראה את פני האיש, והאם אמר לו שלו', והאם השיב לו שלו'. ומתוך כך הבין הגרי"ש כי נרמז לו בזה שהיה כאן גילוי אליהו זכור לטוב, וכדי לוודא הענין שאל את ב"ב של הח"ח מי הוא זה ואיזהו שהיה בשעה זו אצל הח"ח, והשיבו לו כי הוא הי' לבדו בחדרו... והוא הוא רבי עקיבא זצ"ל שכ"כ היה צמא לתורת רבותיו ולמוסריהם, הוא אשר זכה להעביר לדורות הבאים האי שמועה נשגבה ונפלאה כיצד זכה גם מֶרֶן הָרֵב דְּפוֹנִיבֹד' הגרי"ש זצוק"ל לראיית פני אליהו.

מבהיל כל רעיון, אנחנו יודעים הא דאיאת ברמב"ם ריש הל' ע"ז שבט לוי מעולם לא עבדו ע"ז, הפלא ופלא, כל ישראל הלכו לעבודת פוך, פיתו אותם, היה יעדים, ציידים וגייסים, היה כל מיני פיתויים לישא בנטל של פרעה, פרעה בכבודו ובעצמו בא, היו איתו משתפיים, שיתפו איתו פעולה, זה לא קרה ביום אחד, עשו השתדלות וכו' עד שהגיע מצב במשך שמונים ושש שנה, בני ישראל נשתעבדו ונגררו לע"ז כי סברו שבזה ייקל להם השיעבוד. שבט לוי מהם לא לקחו אף אחד, לא התגייסו, הם אף פעם לא באו להתייצב, כבר אז זה היה החכמה - שבט לוי לא מתייצבים, והסיבה לכך היתה כי משפחת קהת היו "שומרי משמרת הקודש", במצרים קהת היו הסיבה לשאר המשפחות שנשמרו ע"י פעילותם, ולכן הם מכונים בתואר הנשגב שומרי משמרת הקודש. משפחת גרשוני ג"כ למעשה לא התייצבו, משפחת מררי ג"כ למעשה לא התייצבו, אבל גרמו את זה משפחת קהת, ואכן כעת שבט לוי בכללו מקבל תפקיד של נשיאת המשכן בשעת המסעות, הרי משפחת קהת קיבלו את התפקיד של הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקודש, אשר בכתף ישאו, ושאר המשפחות ע"י עגלות ובקר, זה לא בחינם, הם נשאו בנטל האלוקי כשהם היו במצרים, לכן אח"כ אחרי שנים כשנמצאים במדבר אע"פ שכל שבט לוי הם מחנה לויה, בכל זאת יש הבדלים. מבהיל כל רעיון, זה נותן את ההבנה.

נכון, המצב לא פשוט, ולכן כדאי להיות שומרי משמרת הקודש לתת את הרוח מבפנים, כך בכל ישיבה וישיבה מי שעושה את הרוח להתמדה, רוח לשמירת הסדרים, רוח שהתפילות הם תפילות, וכן הלאה, שומרי משמרת הקודש, הוא יפוצה, אל דאגה, הוא לא משקיע את זה בחינם, הוא משקיע את זה לקב"ה, והקב"ה אח"כ מפצה אותו. כאן התורה רמזה הענין כדי ללמדנו ולהפיק הלכה. תפקידנו להיות בחיזוק יתר בסייעתא דשמיא, והשי"ת יעזורנו. (נרשם ע"י אחד התלמידים)

באהבה שאהב ר' עקיבא את התורה

הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה, והיה הקב"ה בוכה מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און וכו' שמים בוכין ואומרים אבד חסיד מן הארץ, ומשמע שרק השמים יודעים להעריך מה שהארץ לא יודעת - את המעלה של חסיד ולכן "ארץ בוכה ואומרת וישר באדם אין". וממשיך המדרש "וכשבקש יהושע רבו ולא מצאו" מה הפשט שביקש ולא מצאו, אולי לא האמין שמשנה נפטר, וכאשר לא מצאו "היה בוכה ואומר הושיעה ד' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם", תלמיד יכול להבין את הדרגה של רבו מה שהארץ לא יכולה להבין.

זה אפשר לומר ברור שכל התלמידים שזכו ללמוד אצלו, הושפעו ממנו, וכמו שראיתי בחסיד יעב"ץ (אבות פ"ו משנה ג') על המשנה "הלמוד מחברו פרק אחד" - "המלמד דבר לחבירו כאילו הוא שותף במציאותו וכו' כי השפיע בו מקדושת נפשו, ודע כי כפי קדושת המדבר יכנסו דבריו לאוזני השומע", תלוי כמה קדושה יש לרבי ולמגיד שיעור, וזהו שאמרו ישראל רצוננו לראות את מלכנו. איזה דרגה גבוהה היה לר' עקיבא זצ"ל שהשפיע קדושה לכל תלמיד ותלמיד, וכמו שהזכירו קודם, הוא נפטר בשלושת ימי הגבלה, ישראל קוב"ה ואורייתא חד הוא.

קשה להאריך אבל כל הענין של ההספד הוא שבאמת יקבלו את התועלת, החזון"א כותב (באגרות ח"א ב') "הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמ"ל הלימוד עוזר לאור התפילה והתפילה עוזרת את הלימוד, תפילה בבחינת קבע מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצמתיים מונע תפילה". לא פלא שהוא זכה במיוחד לשני הדברים הללו, וזה הוא באמת למד מרביותו מחמת שהיה דבוק ברבותיו בכזו התבטלות וענווה, וברגשי קודש, ואולי כדי ש'אחים בהספד' קונן דוד "צר לי עליך אחי כי נעמת לי מאוד" כדי לעורר רחמים בשביל לעשות חיזוק.

צר לי עליך אחי, אני אומר לעצמי להתעורר לזכות יותר לעמל התורה ויגיעת התורה ולתפילה, הקב"ה יעזור שיהא מליץ יושר אחרי הייסורים הגדולים שעבר בכזה אמונה בגבורה, בוודאי הוא יכול להיות מליץ יושר, לרבנית ולכל צאצאיו, ולכל מקומות התורה.

זכורני שאמר לי מרן המשגיח אודות ענין אחד: "עליו אתה יכול לסמוך, הוא בר דעת". כך המשגיח ראה אותו כבר בתור בחור.

כאשר רצה להכניס את א' מבניו ללמוד אצל אבי מורי זצוק"ל הוא התייעץ בדבר עם מרן הרב שך זצוק"ל שאמר לו למה לא, הוא שאל אותי אם יש צד שאבי יסכים להכניס, אמרתי לו מה השאלה, הוא בא לאבא בבין הזמנים ואבא אמר לי אחרי זה שהוא מאוד התפעל ממנו, הוא סיפר לאאמור"ר שעשה הסכם עם הרבנית שתח"י שכל עניני העוה"ז היא מתעסקת, לי אין קשר כלל, אך בתנאי שאני אהיה אחראי על חינוך הילדים, ואני מרגיש שכאן יהא לו יותר תועלת, ואבי מורי הסכים מיד, הוא כ"כ התרגש לשמוע כאילו דיבורים.

השקיע את כל הכוח שלו בתורה בבחינת משאחז"ל (הגיגה יב:) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ד' חסדו, ומה טעם יומם יצוה ד' חסדו משום ובלילה שירה עמי. מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל היה אומר על הגמ' שהמלאך בא בתביעה על יהושע על ביטול תורה, וכתוב וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק מלמד שלן בעומקה של הלכה, הרי חוזרים עיפים מהמלחמה ואין אפשר ללון בעומקה של הלכה, אלא כאשר התורה זה שירה אי"ז שייך לכוחות הגוף "ובלילה שירה עימי" וכך היה אצל ר' עקיבא זצ"ל התורה היתה בחינת שירה בכל הלב וכמו שדיברו כאן, וכמו שכולם יודעים.

החזון"א כאשר רצה להגדיר את מעלת הגר"ש רזובסקי זצוק"ל אמר במעלתו שאומר את התורה בהתלהבות מתוך ברעץ ושמחה, זה גם המעלה של ר' עקיבא שהיה לומד בברעץ, וע"ז כתוב במדרש (סוף דברים רבה) במיתת משה "באותה שעה נשקו

אהב מאוד ללמוד אגרות חזון"א וראוי להזכיר כעת קצת מהאגרות, נחמן ממה שגדלנו בזכרון מאיר אצל החזון"א היה לו שייכות מיוחדת לאגרות חזון"א. כתב החזון"א (ח"ג א') היוזוג ש"ל החכמה עם האדם אי אפשר בלי כמיהה ותיאבון, דברי תורה חביבין, כח החיבה פותח את המוח ואת הלב לבל"ע חכמה בינה ודעת, אמרו עליו על ר"י אם יתן איש את כל ביתו באהבה שאהב ר"י את התורה בוז יבוזו לו. החיבור לחכמה היה אצלו ע"י הכמיהה הצימאון ההשתוקקות. וחשוב להעמיד את זה, שבשיעור היו יותר בעלי כשרונות ממנו אבל העיקר הוא העמל והיגיעה שזה הקב"ה הכי אוהב, הכל נפתח אחרי העמל ויגיעה, וזה דוגמא לסיוד זה, וחשוב לדעת מה זוכים ע"י עמל ויגיעה.

היה אצלו גם את הבחינה הזאת "איזהו חכם הלומד מכל האדם" ההשתוקקות לבקש אחרי החכמה, זו הבחינה של חכם.

בימי הבחורות חזרנו פעם באלול מלוויה של רבי נחום לסמן זצ"ל, והגאון הגדול ר' נחום פרוצוביץ זצ"ל הספידו, וכשחזרנו קבוצה של בחורים מהשיבה אמר ר' עקיבא כמה ענינים שלדעתו צריכים להתחזק בהם, וא' מן הנקודות היתה לראות מהו הענין של חברותא, ר' נחום אמר שם שהוא למד עם ר' נחום לסמן ט"ו זמנים, ור' עקיבא דיבר לבחורים שחושבים על חברים וכדו', חבר הוא רק בתורה! אין חבר בלא תורה! וממילא כאשר החברות בתורה נשארים חברים גם אם לא נפגשים אחרי שישנים שנה, זה א' מדברים שהוא אמר אז.

זכה למה שהחזון"א כותב (ח"א מכתב ל"ז) וממש מתאים לומר זאת עליו "עיקר סגולת התורה להביא את האדם לרוממות עלילה ולהכיר חובתו בעולמו, באה ע"י עמלה של תורה וכל שהאדם מוסיף ביגיעתו מנתק בזה חבלי היצר, וממאס בתענוגי ההבלים, ונפשו משתוקקת לרגשי קודש". ר' עקיבא זצ"ל מי שזוכר בוודאי יודע איזה רגשי קודש היה לו כבר בתורה בחור, רגשות קדושים, "יעונג החכמה ומתק טהרת הלב וההכרה שלא בשר ודם האדם", מכתב שממש מגדיר אותו.

רשות הציבור, אני מרגיש שאני לא מסוגל לדבר עליו, המרחק מהתקופה שלמדנו בישיבה עד התקופה הזאת הרי הוא עלה ונתעלה בדרגות עצומות, מי אני שאני יכול לדבר עליו ללא כל גוזמא. זכינו ללמוד ט"ו זמנים חברותא, שמעו עליו כאן דברים נוראים על גדלותו וצדקתו אחר שעלה ונתעלה, אך אנו נדבר על תקופת הבחורות ולראות באמת איך גדלים.

הגמ' אומרת (שבת קנג.) אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספידא דהתם קאימנא, ר' עקיבא זצ"ל נמצא פה איתנו... ומשמע מהגמ' ובשו"ע שההספד זו תועלת גדולה לנפטרים ואני מקווה שע"י זה נוכל משהו להשיב לו קצת... בלוויה לא ידעתי, רק למחרת נודעה לי ההסתלקות.

הגמ' אומרת (מ"ק כה:) כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתר, נשים לילות כימים על משים לילות כימים. המצב הזה של 'משים לילות כימים' זה לא התחיל בשנים של אחר החתונה אלא כבר בבחורות, הוא היה היחיד לבד שנשאר בבית המדרש בשעות הקטנות שבלילה. הוא אמר לי פעם שכאשר הוא הולך בלילה לישון היה פוגש יהודים שהולכים למקווה לתפילת שחרית... אחד מהפעמים אמר לו מרן המשגיח זצ"ל מכיון שיצא שהוא לא יכול היה להגיע לתפילה, אמר לו המשגיח שילך לישון יותר מוקדם ויגיע לתפילה בישיבה, וכמדומני שהוא הבטיח לו זיווג הגון, ואצלו לא היה צריך הבטחה, אם המשגיח אומר כך צריך לעשות, ההתבטלות שלו... מאותו יום הוא התחיל להגיע לשחרית. שאלתי אותו מתי אתה הולך לישון, ואמר לי שהקדים בחצי שעה... וכך היה מגיע יום יום לשחרית. וכן הזכירו את עבודת התפילה שלו, וגם זה היה כבר בבחורותו.

כתוב במדרש (ויקרא רבה ל' א') שכאשר נפטר ר' יוחנן היה העולם קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בוז יבוזו לו. כולנו יכולים לקרוא את המקרא הזה על ר' עקיבא זצ"ל אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי עקיבא את התורה בוז יבוזו לו. אהבת התורה מתיקת התורה זה כבר היה בצעירותו. בתור בחור הוא

ראש כולל שוטנשטיין, הרב הגאון רבי שמואל הרמן שליט"א

עלית למרום שבית שבי

כתרה של תורה שהיה ענק שבענקים. ראיתי שמביאים בשם הגה"צ ר' שלום שברון זצ"ל ששימש בקודש בא' מהשיבות והמשגח שם שהיה בחור"ל זמן רב לאסיפת כספים, וביקשו ממנו לתועלת התלמידים שישמיע להם שיחות מוסר, והוא פנה אל המשגיח ר' חצקל זצוק"ל ושטח בפניו את ספיקותיו האם לדאוג לבחורים בהעדר המשגיח, או לחשוש שתהיה הצלחה בשיחות והתלמידים יעדיפו אותו ותיגרם עוגמת נפש למשגיח, ענה לו ר' חצקל שלא יאמר את השיחות, ויש לו קבלה איש מפי איש שאם תהיה לפנינו מצווה כבנין בית המקדש וכד' אך זה יגרום חלישות הדעת למישהו, שאין לעשות את המצווה. ואומרים בשם מרן הגר"א קוטלר זצ"ל שזה מפורש בתורה, שמשא לא רצה לגאול את עם ישראל מכיוון שאחיו הגדול יפגע, ורק לאחר שנאמר "וראך ושמח בלבו" הסכים.

אני רוצה לסיים בענין שאני מרגיש שזה צוואה, היה זה יומיים לפני ל"ג בעומר, היה כאן אחד מהנדיבים של הכולל אחרי תפילת מנחה, ראיתי שר' עקיבא שבקושי יכול ללכת, אך מאוד רציתי שהוא יתן לו ברכה אבל מחד גיסא לא רציתי להכביד עליו, לבסוף נגשתי אליו רק שיתן לו ברכת צדיק, בקושי הוא יכל לזוז כל גופו רעד, הוא עמד ליד הדלת והחזיק אותו בשתי ידיו ואמר לו תדע לך בזכות זה שאתה מחזיק כזה מקום תורה, הקב"ה יתן לך את כל הברכות האמורות בתורה, הוא אחז אותו בכזה התלהבות להראות לו את החשיבות של החזקת תורה, ואמר לו בהאי לישנא שזה כולל מספר א' בארץ ישראל [נאפשר שזה הכי טוב בעולם] וזה חיזק אותו מאוד.

זכינו כמה שנים לקבל ולראות ולשמוע משיחותיו, וכמו שהיה נוהג תמיד לאחר שדבר דברי חיזוק היה אמור 'זנכה' 'זנכה' שיהיה למעשה, וזה אנו צריכים לזכות.

יתן הקב"ה שיהא מליץ יושר על האלמנה שמסרה נפשה בכל נפשה ובכל מאודה, על כל בניו וחתניו שהם ת"ח מופלגים, ולכל עולם התורה ובני הישיבות שזה היה כל חייו ד' אמות של הלכה, ובמיוחד על המקום הזה שיוכל להמשיך כצוואתו, שיהא כולל מובחר להעמיד תלמידים ויגדל ויפרח, ובילע המוות לנצח.

זוכים ל"מי יקום במקום קדשו".

אנו זכינו בחוה"מ האחרון שהוא התפלל איתנו שחרית ונתנו לו עליה ביום הראשון, וביום השני נתנו לו שוב, והוא אמר כבר קיבלתי אתמול, אמרתי לו כשהרב עולה לתורה כולנו עולים לתורה, כשהוא בירך וחי עולם נטע בתוכנו הוא נטע בכל לבב שהיה פה, הוא נטע בתוכו את 'נותן התורה' הוא החדיר בעצמות את ה'חי עולם נטע בתוכנו'.

זכינו בשנה שעברה בערב שבועות שבקושי יכול היה ללכת, הביאו אותו בכסא גלגלים, בקושי יכל לדבר, אבל כאשר פתח את פיו קול ד' בכח קול ד' בהדר, אפילו שהגוף לא יכל להחזיק את עצמו, כל כולו היה רוחני וראינו בחוש "כי ד' יתן חכמה מפיו", כך ראינו איך מקבלים את התורה וכך קיבלנו את התורה שנה שעברה. השנה לדאבוננו לא זכינו לשמוע דברי אלוקים חיים, בערב קבלת התורה בשלושת ימי הגבלה הוא נסתלק לבית עולמו לעולם שכולו טוב, לכל הפחות זכינו להתבונן בדרכיו ולהבין מה נאבד לנו מה חסר לנו וכך התעוררנו לקבל את התורה השנה. איך נזכה בשנים הבאות זה רק אם נוכל באמת להתבונן ולראות מי עמד לידינו איך הוא עבד את הקב"ה בכל גופו ונזדכך בכזה עמל ויגיעה במלחמתה של תורה.

יש עוד נקודה אחת שחייבים להגיד, הוא היה גאון במידות, גאון בבן אדם לחבירו, היה לי כמה מעשים איתו וקשה לפרט, אך רק דבר א' שהוא בחיים לא נתן שיהיה מצב שמישהו יפגע או יתבייש ממנו בכל צורה, כחוט השערה, וכל זה אחרי

ועמל.

כשעומדים כאן במקום שזכינו לראות שהגאון ר' עקיבא זצ"ל קידש את עצמו ע"י עמל ויגיעה במלחמתה של תורה עשה את עצמו כל כולו רוחני, ר' עקיבא... עלית למרום... כל יום נתגושש וקיבל את התורה במלחמתה של תורה וזכה לאור הגנוז, זה ראינו זה חווינו. כל גופו נהפך להיות רוחני לא נשאר בו גשמיות.

עוד זכינו לראות עמוד התפילה והיראה, כידוע בדברי חז"ל שלא שייך תורה בלא תפילה ותפילה בלא תורה. מרן רה"י הגר"ש אויערבאך שליט"א מביא את המשל, שהתורה זה האוכל הכי משובח ומתוק אך זה דוקא כאשר האדם יכול לקבל, אבל אם האדם חולה ואין הוא יכול לפתוח הפה לקבל התורה אין לו כלום, וע"י התפילה אדם יכול לפתוח את הפה ולקבל את התורה, תפילה זה מה שמחיה את האדם להפוך אותו לחי ולקבל התורה. הגאון ר' עקיבא זצוק"ל שהיה כל כולו עמוד התפילה בכזו תפילה שכל מי שעמד לידו רעד והרגיש בעצמות מהו תפילה, ויכול היה לזכך את עצמו בשביל שיוכל לזכות לתורה.

יש עוד נקודה שצריך להתבונן, כתוב "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם", מהו לקחת מתנות, הרי מתנות אדם מקבל ולא לוקח, אלא הפשט הוא 'לקחת' מלשון קנין, דוד המלך אומר "מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו", אפשר לעלות על ההר בעמל ויגיעה ולזכות בכתרה של תורה, אך השאלה איך לשמר את זה, וזה רק ע"י קנין תמידי בכל יום ויום, צריך להיות במצב של קנין ולקחתה ואז

רשות מרן ראש הישיבה שליט"א רבנים גאונים אברכי הכולל עמלי תורה, אני הקטן איני ראוי כלל וכלל להספיד את הגאון ר' עקיבא זצוק"ל אדם ענק שבענקים, אבל כשעומדים כאן במקום הקדוש הזה מקדש מעט ד' אמות של הלכה שהוא כל כך אהב וחיבב, קצת הרגש ממה שהלב עולה על גדותיו דברים שאנחנו יכולים ללמוד ולקבל ממה שראינו וחווינו כאן.

זכינו כמדומה לי שתפילת המנחה האחרונה שלו לפני שהוא נכנס לבית חולים היתה במקום הקדוש הזה שהוא ד' אמות של הלכה, שכל חייו היה כל כולו ד"א של הלכה.

דוד המלך אומר בתהילים (פ"ח ט"ו) "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם" המדרש אומר בפרשת יתרו (כ"ח א') "ומשה עלה אל האלוקים, הדא הוא דכתיב עלית למרום שבית שבי, מהו עלית, נתעלית, נתגוששת עם המלאכים של מעלה, ושבית שבי להלחם בשביל לקבל את התורה" ולאחר מכן כתוב בפסוק "לקחת מתנות באדם", ולכאורה יש כאן סתירה מצד אחד שבית שבי זה מהלך של מלחמה, בשביל לקבל תורה צריך מלחמתה של תורה, ומצד שני כתוב קיבלת מתנות ללא מלחמה. מרן הרב שך זצוק"ל כותב (בהקדמה לאבי עזרי) שמבואר כאן יסוד גדול בשביל לזכות לקבל תורה קודם כל צריך עמל ויגיעה ומלחמתה של תורה ורק לאחר מכן זוכים לה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, אך בתחילה מוכרח שיהיה מלחמה.

כתוב במדרש (נשא י"א) בשעה ששמעו ישראל אנכי בסיני נפשם יצאה מהם, פרחו נשמתם, ובאותה שעה חזר הקב"ה והמתיק להם את הדיבור וכך קיבלו את התורה. וצריך להבין מינייה וביה למה פרחו נשמתן, ואם כך היה אמור להיות למה מתחילה הקב"ה לא המתיק להם את הדיבור.

שמעתי שהיסוד הוא שבעצם אדם הוא גוף גשמי והוא לא שייך לקבל את התורה שהיא כל כולה רוחניות, ולכן פרחו נשמתן, ואז הקב"ה המתיק את הדיבור, וזה ע"י עמל ויגיעה שאדם מטהר ומזכך את עצמו, ואז הוא נהיה רוחני ומקבל את התורה, "יגיעת ומצאת תאמין לא יגיעת ומצאת אל תאמין", כי אי אפשר לקבל את התורה ללא יגיעה

מתוך דברי מספד שהשמיע בנו הרה"ג ר' יעקב ישראל קיסטר שליט"א

מיום שמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה

אותו הביתה מגיש לו כוס מים ולאחר שמילא את מבוקשו היה גם מלווה אותו עד היציאה בחוץ.

הנושא של עוה"ז בכלל לא תפס אצלו, מעולם לא עשה קניות, היה פעם בשבוע ש'תפסתי אותו' קונה במכולת, ראיתי אותו מסתובב עם שקית עם מצרכים והיה לי מוזר, ונתברר לי המעשה, שהיה כאן יהודי שלעת זקנותו נצרך לעשות קניות במקום אשתו ומאוד היה קשה לו, כאשר אבא ראה את זה בכל שבוע היה קונה לו מצרכים ומניח אצלו בבית.

הגמ' בסנהדרין (צב:) אומרת על נבוכדנצר ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים בא מלאך וסטרו על פיו, מה הענין בזה הרי אם אמר יותר מדוד למה קיבל ע"ז סטירה על פיו, אומר הקוצקער שהמכוון בזה לראות אם גם עכשיו לאחר שאתה מקבל סטירה אם אתה ממשיך באותם שירות ותושבחות, ואכן אז נבוכדנצר כבר שתק ולכן שירתו כבר לא מגנה את השירות של דוד.

אצל אבא היו מצבים של 'חסד אשירה' והיו מצבים של 'משפט אשירה', התפילות שלו היו על כל צעד ושעל, אם על חסד ואם על דבר של משפט, לפני כל שיעור היה מתפלל פרק תהילים וכן את התפילה לכניסתו בביתו, ולאחר השיעור היה נותן הודאה על חלקו, לפני לקיחת תרופה אמר את התפילה שנוהגים לומר לפני נטילת רפואה, ותמיד היה שגור על פיו 'מן השמים', היה לו תפילות על כל דבר.

בליל הסדר האחרון הוא היה שרוי במתח אם יצליח לקיים את המצוות של ליל הסדר, וכשאך הגיע 'חסל סידור פסח' פרץ בבכי, חסל סידור פסח כהלכתו! כמה מצוות הצלחתי לעשות בלילה הזה... זה היה שירה, 'חסד אשירה', וכאן גם ראו את התפילות ששפך בכל עת, כל תפילת שמונה עשרה שהתכוון אליה והרגיש ממש עומד לפני המלך.

יהי רצון שהדברים האלו שהזכרנו, נדע לקחת כל אחד לפי כוחו, וכדברי רה"י שליט"א שצריך לדעת להתעורר מזה למעשה, ויהיו הדברים לעילוי נשמתו.

זה בשביל להגיע לאמיתת של תורה. וזה מה שגם הביא אותו ללמוד יומם ולילה, שלא היה לו זמנים, הוא היה למעלה מן השעון, והכל בשביל להספיק עוד משהו בשביל לימוד התורה. בארוחות הוא היה יושב עם ד"ת ששלחו לו, כי חבל על כל רגע, ומעבר לזה, אם יש זמן פנוי, למה לא לראות עוד משהו, הרי אלו כל כך דברים יפים.

כבר דיבר גיסי שליט"א על הענין שהוא כתב על עמל ויגיעה ומסביר שעמל זה מה שמתאמץ בגופו ויגיעה זה מאמץ המחשבה, וכך כותב שם "בעמל המחשבה לא מרגיש הגוף כלל כיוון דהריכוז במחשבה מעלה אותו ומפקיע אותו ממצבו וכל כולו נתון בדבר שחושב עליו וכאילו אינו כאן". את זה אנחנו מכירים מהבית... מגישים לאבא לאכול 'כאילו אינו כאן', וזה מה שאבא מסיים שם "והחוש יעיד..."

חביבות של לימוד התורה זהו כבוד התורה, וזה מה שראינו בלילות, כ"כ הרבה שמענו שהיו צריכים להוציא אותו כל בוקר בברכת התורה, אך זה לא היה ששואלים אותו מה אתה עושה, אני ער בלילות... הוא הלך לישון נורמלי, קצת יותר מאוחר, אך יש כאן חביבות וצימאון וצריך לבאר ולגמור עוד משהו, עד שפתאום הבוקר אור...

אצל אבא ראינו שאע"פ שהיה שקוע התורה וכאילו אינו כאן, כאשר היה מגיע מעשה של חסד, "יחד לב", באמצע שהוא היה מכין את השיעור ושקוע בזה, אם משהו היה דופק וצריך איזה גמ"ח או צדקה הוא היה קם ועזב את כל הסוגיא, מכניס

על השיעורים שלו, אמרתי לו פעם, אבא, אתה יכול להיות ר"מ שלו! הוא אמר לי מה זה שייך, אם יש לו משהו טוב בד"ת איך אני יכול לזלזל בזה. זהו כבוד התורה.

דבר השני, זה החביבות והצימאון שראינו אצל אבא, איך לשער ואין לתאר איך שהיה צמא, אחי הגדול שליט"א הביא בלוייה את מה שהוא היה רגיל לומר בשם הגרש"ר זצ"ל "הביאני אל בית היין" שכאשר רואים בקבוק יין בשביל להיות מושפעים ממנו צריך לשתות, אבל בבית היין כל האווירה משכרת, כאשר ראה ווארט חדש או שתיקל חדש העולם מסביבו היה מתנתק. כל מחזור מחדש לא היה חוזר על השיעורים הקודמים אלא היה לומד מחדש את הסוגיא עם כל החברותות שלו בכל הערכות, כאשר הייתי מגיע ללמוד איתו בשבת את מה שלמדתי בישיבה, הוא היה מתחיל ללמוד הכל מההתחלה עם כל הצימאון, מה הגמ' אומרת מה רש"י אומר על זה וכו'.

מי שמכיר את הספרים שאבא הוציא, יודע כמה הוא השקיע בכל קטע, היו עניינים שהוא חזר עליהם כל פעם מחדש כמו האם הלל מצד שירה או הלל מצד יו"ט, ובכל הפעמים הוא למד מחדש את סיפור יציאת מצרים, שוב לעסוק בזה ושוב לכתוב על זה. תלמידיו זוכרים שגם לאחר שהוא גמר את השיעור לפעמים היה איזו תוספת, ואחרי מנחה היה אומר זאת וכולם כי חבל שהציבור לא ידע מזה...

בתחלת חודש אייר השנה, שמע שהיה שיעור מהגאון הגדול ר' מרדכי גרוס שליט"א בבר בי רב בב"ב, שעסק בענין הרמב"ם על ספירת העומר, הוא ביקש ממני למצוא לו את השיעור בקול הלשון כי נראה לו שיש שם איזה ווארט שיכול להיות לו לעזר במה שהתעסק פעם, וכאשר הוא שמע את השיעור הוא הודה לי שממש שימחתי אותו, השיעור היה כ"כ נפלא!

השמחה שהיתה לו בלימוד התורה, היה אפשר לראות אותו בשבת כאשר היה מגיע לקפיטל הראשון בפסוד"ז שאומרים בשבת "השמים מספרים כבוד ק"ל" הרבה זמן היה מאריך בזה "תורת ד' תמימה משיבת נפש" כמה היה חוזר ע"ז "משיבת נפש"... ואחרי זה היה מגיע ל"שגיאות מי ביין" כמה היה מתחנן "מנסתרות נקני"... הוא הרגיש תמיד שכל העמל והיגיעה שלו

צינו בגמרא (ברכות ס"ג) שתי דרכים בכבוד התורה, המעלה הראשונה "כל מבקש ד' יצא מאוהל מועד" להיות מהמבקשים לתורה, והמעלה השניה, החביבות והשמחה בעסק לימוד התורה, לא רק להביע את החביבות, אלא להרגיש את העומק והמעלה שיש בלימוד התורה. ושני הדברים עולים בקנה אחד, שע"י שיש לאדם חביבות זה גורם לו לביקוש, שהוא מחזר אחריה בכל מקום לחפש את הדבר שישמח אותו.

וזה הגמ' בסוף סוטה (טז.) מיום שמת ר"ע בטל כבוד התורה ופירש"י שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון וכו' וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה ע"כ, והיינו שהוא שמכיר בערך התורה.

התאספנו לדבר על כבוד התורה שהיה לאבא, ממש כדברי רבי יהודה שהיה מחזר מעיר לעיר אחרי התורה, וכמו שהזכירו שכבר בבחרותו כמה היה מחזר אחרי ראשי הישיבה, הוא ינק ממרן הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל כמה שהוא רק היה יכול, על כל מילה ומילה התאמץ, היה פעם שהוא נכנס לשיעור ולא היה לו דף לכתוב אז הוא כתב את השיעור על קופסת סיגריות, כל מחזור כאשר אחזו בקידושין ט"ו קופסא זו היתה נמצאת על השולחן. וזה לא נעשה רק לפני חמישים שנה, אלא כל יום ויום היה מחזר אחרי השיעורים הללו, ומדקדק בהם 'הוא אמר בלשון הזה' 'כאן הוא אמר בלשון שונה'. וכן הצימאון שהוא חיזר אחרי דברי מרן הרב שך זצ"ל, וכן את הדרך שהעמיד לו מרן המשגיח ר' חצקל זצ"ל שדמותו היתה כסדר לנגד עיניו, והיה חוזר את השיחות שלו ואת הדברים האישיים שאמר לו.

הביקוש הזה המשיך גם במיר אצל מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, וכן אצל הגאון הגדול הגר"נ פרצוביץ זצ"ל שממנו הוא למד את הדרך לדייק מכל פרט והנאה מכל דיוק ברש"י, אבל חיזור זה היה גם מהחברים שלו, כסדר היה לו על השלחן שיעורים מת"ח שהיו בני גילו או אפי' של צעירים ממנו, אחרי שהוא גמר ללמוד את הסוגיא היה עובר על השיעורים שלהם וכשראה אצל משהו דברים טובים לפעמים כסדר היה יכול לעבר

תלמיד רבינו הגדול

כשלושה חודשים אחרי כינונו של בטאון עולם התורה 'הפלס', במסגרת ההיערכות למוסף הזכרון הי"א למרן רבינו הגדול האבי עזרי זיע"א, זכה כותב השורות להתקבל בהארת פנים במעונו של הגאון רבי עקיבא קיסטר זצ"ל, שנחשב מן היושבים ראשונה בממלכת תלמידיו המובהקים של מרן זיע"א, ונעתר בנפש חפצה להשמיע דברי זכרון עבור בני התורה

ישעיהו ויין

דאגתו של מנהיג עולם התורה
צאן מרעיתו - תחת כותרת זו הובאו במוסף הזכרון דבריו הייחודיים של הגאון המנוח זצ"ל, שהפליא לעמוד על נקודות עדינות בהגדרת האחריות הנוראה שחש מרן רבינו הגדול זיע"א משך שנות דור לבני טיפוחיו, עולם הישיבות בפרט, וציבור היראים בכלל.

את דבריו פתח אז בסיפור אישי, שהיה בו כדי לתת מבט אל היחס האבהי הפרטי:

בתקופה מסוימת למד בישיבתנו בחור מצוין, בן עליה גדול, אך עם בעיה נפשית מסוימת. כשהגיע זמן הישיבות החלו להתעורר שאלות: מה לומר ומה לא לומר. לא ידענו כיצד עלינו להתייחס לעניין. נכנסנו למעונו של מרן זיע"א, הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ואנוכי, וביקשנו לשמוע. במשך כשלושה רבעי שעה הוא ישב עימנו, דן ויירד לפרטי פרטים, התחבט והתלבט, ונראה היה כי הפתרון לא נמצא. חששנו כי מרן זיע"א יאמר לנו כי אין ביכולתו להשיבנו דבר. אזרנו אומץ ואמרנו: "מדובר בבחור מצוין, בחור השקוע בלימוד" "אם כך", אמר, "עליכם לנהוג בדרך המסוימת הזאת", וכאן סלל לנו דרך שעלינו לצעוד לאורה ולהצליח.

יצאנו ממעונו בהתפעלות עצומה. התור בחוץ היה גדול מאד. אנשים רבים ביקשו להיכנס לחדרו, מהם אישים מכובדים ורמי דרג, אך מרן זיע"א התפנה כל כולו אלינו ולבעייתנו - בעייתו של בחור בודד. מחשבותיו התמקדו רק בצורך האישי שלנו באותה עת, ולא פחות מכך חשנו כי מרן זיע"א לא היה מסוגל שלא לענות, לכוון ולייעץ, שהרי מדובר בטובתו של בן תורה. כך זכתה ישיבתנו בתוך כל עולם התורה ליחסו החם והאבהי. דלתו הייתה פתוחה בפנינו, כשהרגשה שליוותה אותנו הייתה ברורה ובהירה; מדובר במקום תורה.

פעם נכנסנו למעונו טרם יציאתו של הגר"י אייכנשטיין שליט"א לחו"ל וסיפרנו לו, כי אנו חוששים שמא היעדרותו מהישיבה לזמן מה תגרום לרפיון אצל התלמידים. מרן זיע"א

לא התמהמה ונאות על אתר להגיע לישיבתנו, לחזק ולעודד את הבחורים להיות שקועים בתורה. הוא מסר שיעור בסוגיה הנלמדת באותה עת, ועל אף שבישיבת פוניבז' למדו סוגיה שונה, אמר מרן זיע"א שיעור בסוגיה הנלמדת אצלנו עם כל המסירות וההתמסרות למען תלמידיו. עד כדי כך הגיעו הדברים שסיפר לי הגאון רבי דוד מינצ'ר שליט"א, כי באותו זמן נכנסו תלמידי חכמים לדבר עם מרן זיע"א בסוגיה הנלמדת בישיבת פוניבז', ומרן זיע"א אמר להם, כעת עוסק אני בסוגיה פלונית... זו הנלמדת אצלנו. נראה כי הוא ביקש להמחיש שלא מדובר בשליפה מהשוויל כבודך אגב. מובן שהדבר גרם לחיזוק אדיר בישיבה.

הייתה הרגשה כלפיו, כי רק הוא יכול לחזק את הישיבה. רק הוא שמשמש בעצם כראש ישיבה של כל הישיבות, יכול לתת חיזוק לבחור ישיבה. האחריות שלו כלפי עולם הישיבות הייתה מופלאה ביותר. הישיבות נוסדו ונפתחו על פיו. הוא שלח בחורים לחזק ולהקים ישיבות רבות, וחי את הנעשה בעולם התורה. הרגישו עליו שהישיבות הן העסק האישי שלו. בחורים מכל הישיבות יכלו להיכנס אליו ולהתייעץ עימו בקשייהם השונים. הם יכלו בהחלט להרגיש כי הם תלמידיו והוא רבם.

פעם נוספת זכינו לביקורו בישיבתנו, גם אז נכנסנו למעונו וביקשנו שיחזק את הבחורים. מרן זיע"א ניאות ומסר שיחה בישיבה. הוא דיבר על אמונה פשוטה. הוא חיזק

את בני התורה בידיעה כי יש הקב"ה בעולם. הוא ואין בלתו. כך הוא נהג בכל הזדמנות: לעורר על דברים "פשוטים" לכאורה, ענייני אמונה וידיעה כי העולם אינו הפקר.

כל מי שזכה להשתתף אי פעם בשיעוריו של מרן, התרפק רבי עקיבא זצ"ל בערגה, קיבל חשק ללמוד ואהבת תורה גדולה. הוא היה מייקר כל חידוש שהתחדש. הייה מתבטא "הוורט הזה שווה מליונים". בתקופה מסוימת הופיעו בשיעוריו שני גבירים גדולים מתל אביב. מרן זיע"א היה פונה אליהם ושואל: "הלא אתם מבינים במסחר, כמה אתם מתכוונים לשלם על כזה ווארט?". פעם נכנסתי אליו לאחר השיעור. מרן זיע"א התבונן בי ואמר: "היום אמרנו ווארט חדש. צריך להוציא 'לחיים'". הדברים הללו החדירו בתלמידים אהבת תורה ללא גבולות.

בהמשך הרחיב הגר"ע זצ"ל על עובדות ממסירותו של מרן זיע"א לבחורים בישיבת פוניבז', בעיקר אחרי שנת תשכ"ח, כשמרן המשיג רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל חלה, ומרן זיע"א חש אחריות על הנעשה בישיבה, על אף שאיש לא ביקש ממנו לעשות זאת. הרגשות ודאגות שהגיעו מתוך פנימיותו הטהורה.

אבל מוכרחים לדעת - הדגיש - כי דאגתו לא הצטמצמה דווקא לעולם הישיבות. מרן זיע"א חש אחריות כבדה ולעשות את רצון ד' בכל מקום ומקום ולקיימו. כשאירע מקרה של

חילול השם רח"ל, יכולנו להרגיש עליו שזה בוער בעצמותיו. ליבו ונפשו לא מסוגלים היו להכיל זאת. הוא נטל על עצמו את הטיפול ואת הזעקה בעניין, לא נח ולא שקט עד שבוטל המפגע. הוא לא הטיל את הטיפול על אחרים, אלא בעצמו עסק, בעצמו טיפל, התרוצץ והסתובב. הוא הקריב את כל חייו כדי לקיים את רצון ד'.

בחג השבועות של שנת תשכ"ז, לאחר סיום המלחמה, אמר לי נאמן ביתו שכדאי שאכנס למעונו של מרן זיע"א, היושב שבור וכואב. מיהרתי לביתו ומצאתי נאנח שוב ושוב. מרן זיע"א החל לבכות ממש ולומר, "הלא עתה יבואו ראשי המדינה לבני ברק, וכולם ינשקו את רגליהם. היאך נוכל להיאבק בהם על מעשיהם הרעים? כיצד נוכל לדרוש מהם שלא יבצעו ניתוחים במתים?" (הייתה אז מערכה קשה על ניתוחי מתים), ואז זעק מנהמת ליבו הטהור, "וכי הם הצי"ץ אותנו? האם הם סייעו לנו, הלא לא הצרות והבעיות הם גרמו במעשיהם הרעים!". וכאן ציטט דברים ששמע מפי אחיו של מרן הגר"ד ליבוביץ זצוק"ל, כי בחו"ל היו נוהגים שכשהידיים היו קופאות מרוב קור, היו משפשפים אותן בשלג. באחד הימים שמעו טיפס אחד שתמה מה יעשו בקיץ? כיצד יוכלו להיפטר מקיפאון הידיים, הלא אין שלג? "...ובכן", אמר מרן זיע"א, "הצי"ונים הם אלו שגרמו לכל הצרות, האם הם הצילו אותנו, האם הם הועילו לנו?..."

זאת הסתכלות גדולה של אדם גדול. של מי שרואה את הדברים בדרך אחרת וטרוד לחשוב על הדור ועל האידישקייט שלו. הלא כמעט כולם שמחו והיללו את הניסים הגדולים, אך הוא ראה את המציאות באופן אחר, תוך הפגנת אחריות ודאגה לדור כולו. לא היה בו שום חשבון רגעי. הוא ראה הכל מלמעלה, ממבט של מנהיג דור.

אכן - סיים הגר"ע - שמעתי ממרן הגר"ש אויערבאך שליט"א, ששמע מאביו מרן הגר"י אויערבאך זצוק"ל, שהתבטא על רבינו הגדול מרן זיע"א, שחמש מאות שנה לא היה מנהיג כזה לעם ישראל. וזה, הוסיף, כלל את כל התחומים ממש.

שלושים לבכי

תלמיד רבי עקיבא

שיח תלמידים מקורבים רווי זכרונות הוד מאשר ראו העיניים וקלטו הלבבות בני עמודי ד"ד אהרן במחיצת הרבי הגדול זצ"ל, בהשתתפות הרב הגאון רבי נתנאל גלבר שליט"א, הרה"ג ר' יעקב ישראל ארונבסקי שליט"א, הרה"ג ר' יחזקאל ברוק שליט"א, הרה"ג ר"ח גולדמן שליט"א, הרה"ג ר' שמואל זית שליט"א, הרה"ג ר' שלמה יואל שליט"א, הרה"ג ר' דוד כי טוב שליט"א

שכטר

היה מחמיר בזה מאוד אע"פ שזהו מהמצוות שאדם דש בעקביו [תנתי משמע], והיה מקפיד מאוד בזה לפי כל השיטות, גם בסוף ימיו שהיה חולה חלוש ותשוש מאוד, הוא היה מתפלל אצלנו בכולל וגם אז ראיתי כיצד החמיר לא לפוסע, ולעיתים לאחר שהוא פסע היה אפשר לראות כיצד הוא נופל באפיסת כוחות על הספסל כפשוטו ממש...

זכורני שפעם הראיתי לו באיזה ספר שיש מקום להקל כאשר מאריכים בתפילה יותר מהרגילות, והוא מיאן בזה, הגם שהסכים שהיו גדולי עולם שהקלו באופנים מסויימים, אך לגבי עצמו זה לא שינה כלום. והוא גם היה מעיר לפעמים למאריכים בתפילה לבל יכשילו את הרבים, ויתפללו סמוך לקיר.

זכורני פעם שהתלוויתי אליו בנסיעה במונית, הנהג לא החזיר לו עודף של עשר אג', והוא התעקש שיחזיר לו. הנהג התרגז, ולאחר מכן הוא הסביר לי שמכיוון שהנהג גוי הוא חושש ל'לא תחנם'...

הרב גלבר: כמה פעמים הוא שלח אותי לשאול את אאמו"ר הגאון שליט"א על ספיקות שהיו לו בדקדוקי הלכות, כגון שהוא שמע שמועה בשם מרן הגרש"ז זצ"ל שאין דין מקומות המכוסים בזמן הנחת תפילין של יד, ורצה לברר את הציור בדיוק וכד', הוא לא הרגיש פחיתות כבוד לברר הלכות וסברות הגם שבעצמו היה ת"ח מופלג. **הרה"ג ר' שמואל זית שליט"א:** דקדוקו במצוות לא היה על חשבון אף אחד, זכורני שפעם כל בני הישיבה נגשו לאמירת קידוש לבנה, וכאשר ר' עקיבא הגיע הלבנה לא נראתה בבירור. שמעתי אותו ממלמל, על לבנה כזו ראוי לומר 'יתן לך' ולא קידוש לבנה... אבל הוא לא עשה עסק אלא המשיך לעמוד ולומר תפילות אחרות כדי

את הבחור לעולם רוחני שכל כולו חשבונות ברשב"א וכו'. אני זוכר על עצמי שהייתי חוזר מהלימוד בחברותא עימו, היתה לי הרגשה כאילו אני בעולמות אחרים של שקיעות בלימוד, וזה גם היה גורם לי להתנהג בהתאם, לנסות ליישם את זה, להרהר בלימוד בדרך וכו'.

גם זכיתי ללמוד איתו משנ"ב אחרי התפילה, וזה היה לימוד בדקדוק רב שנטע בי מושגים באהבת התורה.

הרה"ג ר' יעקב ישראל ארונבסקי שליט"א: אם מדברים על לימוד ההלכה, ראוי להזכיר את דקדוק המצוות שלו בתכלית הדקדוק, לא ויותר לעצמו מאומה, כגון כל ההלכות בעובר ופוסע לפני המתפלל,

הנקודה המרכזית אצלו היתה עמל התורה ללא גבול, והוא גם מאוד הרבה לדבר ע"ז מתוך דם ליבו שלא מספיקים הכשרונות שאדם ניחן בהם, אם אדם לא עובד עמל ויגע - לא יצא ממנו כלום! הוא מיצה את מש"כ 'אדם לעמל יולד' שזה התכלית של האדם בעוה"ז, הוא עבד ועבד עד תמצית דמו. אני מרגיש בעצמי חסר עצום, קשה לי להביט במודעות על פטירתו... **הרה"ג ר' דוד כי טוב שליט"א:**

הייתה לו קביעות ללימוד בלילות שבת בביתו עם אחד מבני השיעור, ומראש היו מתכננים לזה, זה היה מעמד מרומם ונשגב לראות אותו בעמל התורה בשבת - ת"ח בחינת שבת, כיצד הוא דבוק בעומקה של הסוגיא ומכניס

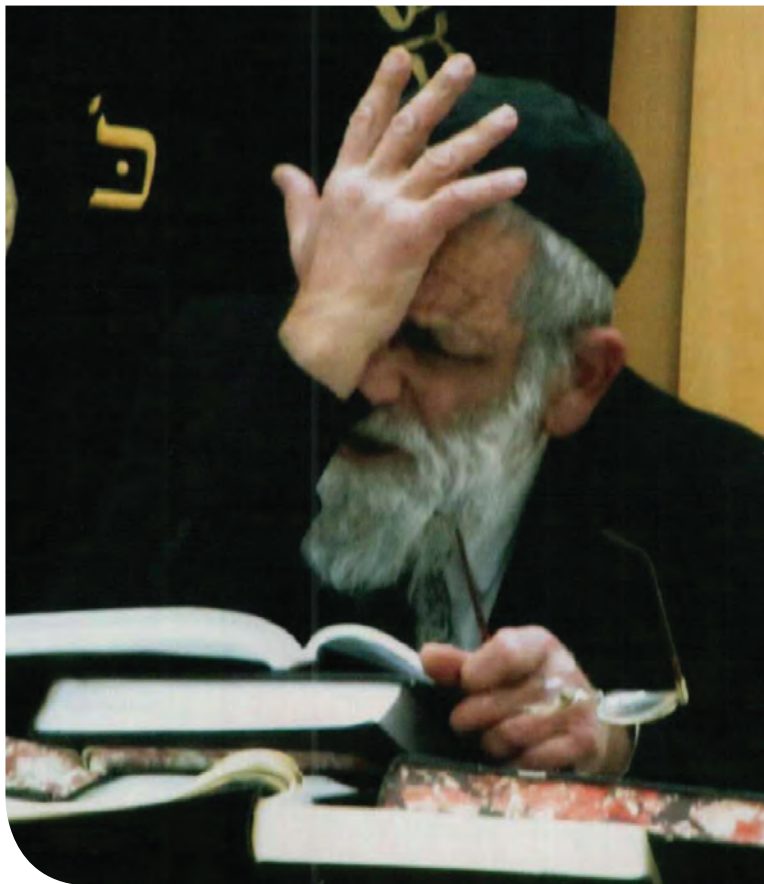
במסע הלוויה של אחד מגדולי ראשי הישיבות, עמד בנו של אותו ראש ישיבה והספיד במשך שעה ארוכה כשהוא מאריך במעלותיו של אביו הגדול. מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שעלה להספיד לאחר מכן, השמיע ברמיזה קלה נימת תרעומת על ההספד הקודם: "כאשר אבא נפטר, לא מאריכים במעלותיו, אלא זועקים **טאטע איז נישט דא!**" (-אבא איננו!)..."

זו התחושה השוררת בין כותלי החדר, בו כינס בטאון עולם התורה קבוצה מפארי תלמידיו של הגאון רבי עקיבא זצ"ל, ביום השלושים להסתלקותו. בשבילם, התלמידים, די בזעקה הגדולה והמרה: **הרב"ה ר' עקיבא איז נישט דא!** ובמילים ספורות אלו לבטא את כל התחושה של האבדן והחלל העצום שנפער.

ואף על פי כן, לתועלת קוראי 'לקראת שבת', ביקשנו לשמוע ולהתעורר...

דוק של דמעות ליווה את הסיפורים ששפכו, והיטב ניכר כי הגעגועים אל הרבי הגדול צורבים בבשר החי. מי יתן, והחי יתן אל ליבו, לקחת מוסר ולהתעלות בדרכו הטהורה.

הרב הגאון רבי נתנאל גלבר שליט"א: דמותו של רבי עקיבא מלווה אותנו יום יום, זכורני בזמן שהלכתי להבחן בישיבה שהיתה בזמנו בשכונת רחביה, הצורה היתה שנבחנו בתחילה אצל ראש הישיבה בביתו, ולאחר מכן הוא הדריך כיצד ללכת לישיבה להבחן אצל המשגיח, בין לבין הצצתי קצת בביהמ"ד וראיתי את ר' עקיבא יושב בספסל האחורי ולומד בעמל נורא במצח מקומט... תמונה זו עומדת כנגדי תמיד והיא חקוקה בליבי, האופן והצורה של עמל התורה.

(גורמים נה). שכתב שע"י התלמידים שהוא לומד עימהם ומפקיר עצמו כמדבר עייז זוכה להבין ולהשיג יותר מכוח שכלו, שהקב"ה נותן לו מתנה ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעייין המתגבר. הוא מאוד מאוד התרגש לראות את זה, כי מי כמוהו מפקיר עצמו לתלמידים, ובמשך דקות ארוכות הוא התבונן בזה, ובתחילה חשבתי שיש לו איזה קושיא וכד', וניסיתי לברר אצלו, הוא אמר לי שהוא מתבונן בזה לעצמו - 'פאר זיך' 'פאר זיך'...

הרב גלבר: מצד שני כאשר לקחתי פעם חברותא, בחור יותר חלש, והוא רצה דוקא שאלמד עם בחור יותר חזק, ואמר לי בשם מרן הרב שך זצ"ל שבחור בשנים האלו בישיבה צריך לדאוג רק לעליה של עצמו ולא של אחרים [רק שהסברתי לו שאני מרגיש מעלה עם אותו בחור שיש לי גם למי להגיד...]. וכמובן שזה לא סותר את הענין הנ"ל, הוא הפקיר את עצמו לתלמידים, אבל אחז כדברי הרב שך שהתלמידים בזמן העלייה שלהם צריכים יותר לדאוג לעצמם.

הרה"ג ר' ח. גולדמן שליט"א: זכיתי ללמוד איתו חברותא פעם אחת בלבד, אבל פעם זו לימדה אותי צורת לימוד לכל החיים, הוא היה מדקדק כל לשון בגמ' וברש"י ומתבונן בזה, אך לא מתעכב, ורק לאחר שגמר ללמוד את כל הסוגיא שוב חישבן את כל הדיוקים, והדברים היו מדוקדקים ומחזוריים להפליא.

היתה תקופה שביום שישי הלך בסמיכות לישיבה לשמוע את שיעורו של כ"ק האדמו"ר מערלוי זצ"ל, ואמר לי שתמיד הוא מתפעל מהשיעור שניכר הדבר שמטרתו בשיעור לעבוד עם התלמידים שיבינו, היה מביא רשב"א וכד' ומסבירו בטוב טעם בצורה שידעו איך ללמוד רשב"א.

הרה"ג ר' שלמה יואל שליט"א: התחושה שלי היום במבט לאחור, שבישיבה הוא היה המנוע של הבחורים, הוא היה הדוגמא שהניעה אותם להוסיף ולעמול בתורה עם כל הכוחות.

תמיד היה ניגש לומר 'ברכת החודש', כולם לא ישכחו את זעקותיו בבכי 'חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים'... 'חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא'... וחשו כולם איך הדברים יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, וזה חדר עמוק עמוק, אברכים אמרו לי שאחרי הרבה שנים הקריאה הזאת עדיין מהדהדת אצלם - 'חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים'... משך תקופה ארוכה הייתי עושה 'משמר' בליל שישי, ואז הייתי זוכה לראות אותו בלימודו עד בערך השעה שלוש [הוא היה לומד כך בכל יום, אך

אליהם.

הרה"ג ר' יחזקאל ברוך שליט"א: כל בחור הרגיש אותו כמו אבא, אם הוא היה רואה שבחור לא הבין טוב את השיעור, היה ניגש אליו ולומד עימו גם לא בזמנים הקבועים של החברותות שלו, עם הרבה חום. היה מאוד מקרב כל אחד ואחד, היה בחור בישיבה מבני חו"ל שהיה לו איזה ענין שלא היה רגיל בישיבה, ור' עקיבא הרגיש בזמן מסוים שלא נעים לבחור מהדבר ההוא, אז הוא אמר לו אם לא היה לך דבר כזה הייתי מתפלא...

גם בזמן השיעור עצמו הוא הקפיד שכולם ישתתפו, ולא רק אלו שמטבעם משתתפים יותר, אלא היה מעיר לבחורים 'פלוני מה אתה אומר', 'יש לך מה להוסיף', הכל היה עם חיות ללא רפיין.

הרב ארנובסקי: ההתמסרות שלו לתלמידים היתה ממש ללא גבול, הוא קבע עם כל אחד לימוד בצוותא, בכל שעות היום והלילה שבתות וימים טובים וכו' ממש לא השאיר לעצמו כלום.

זכורני אנקדוטה, שפעם אחת לאחר השיחה הבאתי לו את החת"ס

לפני כל זמן מיוחד בשנה - לא מיבעי חנוכה פורים אלול עשרת ימי תשובה וכד', אלא גם ימים כגון אחרי פסח שני שכתוב בזוהר שנפתחים השערים וכד' - היה מדבר על אותו הזמן שהנה יש לנו כאן זמן חדש לפנינו, 'א נייע זמן' והיה מאריך שאפשר לזכות בו להרבה שפע וכו', וכך רומם את ענין הזמנים אצל הבחורים.

וגם מרגלא בפומיה לומר לפני סוף הזמן [שהיה מכנה זאת 'זמן חדש' של סוף הזמן...] על מה שכתוב "יתגבר כארי", שקשה איך יכול לדעת כיצד לנהוג בקימתו, אלא אם אדם הולך לישן כמו ארי בוודאי הוא יקום כמו ארי, אבל אם ישן כמו חמור בוודאי לא יקום כמו ארי. וכך בא לחזק את סוף הזמן בעמלה של תורה.

היה אצלו עוד ענין שהוא לא היה מדבר סתם 'דרשות'. לדוגמא כאשר זכיתי לדבר וללבן עימו את השיחות שמסר, והיה מבאר לי כוונתו ומוסיף נופך וכד', וגם בעוד הזדמנויות שזכיתי לדבר עימו מעניני יראת ה', תמיד תמיד היה מסיים 'ונזכה' 'ונזכה'... לא אהב שמדברים סתם אלא צריך להיות שייכים לדברים, ולכל הפחות לשאוף

לא לפגוע בשאר רבני הישיבה. [אכן האמת שקודם לכן, כאמור, היא כן נראתה בכירור].

הרב כי טוב: ענין שמאוד חקוק בזכרוני הוא שכאשר היינו נשארים ללמוד מאוחר בלילה, כגון עד שתיים וכד' כאשר 'צאנו מהביהמ"ד, הוא היה מברך כל אחד ב"א גוטע נאכט', שזה היה מעודד מאוד ליגיעת התורה, שהרגישו בחוש את החשיבות שהוא נותן לבחור שהמשיך לשקוד על תלמודו עד השעות הקטנות של הלילה, ונטע והשריש בהם חשקת התורה. הוא בעצמו היה נשאר עוד יותר מאוחר בעמל ויגיעה, ולפעמים שהיה נחלש, היה יוצא ומכין לעצמו קפה בלי סוכר, וחוזר ללמוד עם כוחות חדשים.

מאוד חדר לי בעצמות השיחות שהיה מוסר בסעודה שלישית [בתחילת הישיבה הוא היה אומר רק דברי מוסר, ובשנים האחרונות הוא היה אומר שטיקל תורה ולאחמ"כ דברי מוסר]. זה היה 'המעמד' של כל השבוע, הוא היה מדבר כל פעם מוסר לפי המועדים ולפי ימי הזכרון של רבותיו, והיה מתאר בקולות וברקים את השיחות של המשגיח ר' חצקל זצ"ל ומעורר את הבחורים להוסיף בשקידה נאך אננט... בלי להרפות, וזה היה ההתחלה המיוחדת של כל השבוע, תורה מתוך יראת שמים.

הרב ארנובסקי: בשיחותיו היו דברים שהיה חוזר עליהם תדיר, כגון

את החתונה של בנו הוא קבע יום לאחר סוף הזמן, והסביר שהוא רצה להיות פנוי בחתונה ולא להיות טרוד מחמת השיעור... זה היה השיקול שלו - השיעור!

אני ראיתי זאת רק בליל שישי שהייתי נשאר ער], והיה לו גישמאק כאשר ראה שיש הרבה לומדים בשעות האלו, הוא לא הסתפק על עצמו אלא היה 'עושה ומעשה'. בסביבות שלוש הוא הלך, וכבר חזר לשחרית...

בילדותי הייתי מגיע לשיבה עם אאמו"ר שליט"א [שמכהן כר"מ בשיבה] ואני זוכר בזכרון ילדות שהיו מספרים על ההתמדה והיגיעה של ר' עקיבא, וסיפרו שהוא פעם התעלף מתוך לימוד...

הרב ברוק: בזמנו היה צריך לנסוע לשמחה בשוויץ, ודיברו בשיבה שיקבעו את החתונה שם ביום חמישי כדי שהוא יוכל לבוא. באותו יום חמישי התייצב בשיבה עם המזוודה ומסר את השיעור כדרכו, ומיד לאחר השיעור חיכתה לו מונית בחוץ לשדה התעופה, והיה שם בחתונה ובשבת שבע ברכות, וביום ראשון הוא הופיע לשיעור כדרכו... לא היה שייך אצלו לפספס כלום.

הרב ארנובבסקי: הוא סיפר פעם שאת החתונה של בנו הוא קבע יום לאחר סוף הזמן, והסביר שהוא רצה להיות פנוי בחתונה ולא להיות טרוד מחמת השיעור... זה היה השיקול שלו - השיעור.

הרב גולדמן: כולם הרגישו את האהבת תורה שלו בחוש בגמר השיעור, שכמעט מעולם לא הצליח לגמור את השיעור אלא כאשר שמעו את ה'אמן יהא שמיה רבא' מתפילת המנחה, וח"ו שלא היה בזה סרך זלזול בעבודת התפילה, שכידוע הוא בעצמו היה עמוד התפילה והעבודה, אלא שבפועל לא הצליח להתנתק מהתורה...

כאשר למדתי בישיבת מעלות התורה, למדתי ביום שישי בשכונת קטמון, והייתי נוסע עימו במונית בערב

דהיינו שאם הוא מזלזל בדברי אלוקים חיים, מזלזלים בו ודנים אותו בצורה הכי מבזה.

וגם מאוד מאוד חרה לו כאשר ראה בחורים לומדים בחברותא, ויש המעזים לגשת ולדבר עימם על דא ועל הא. ופעם אחת כאשר ראה בשעת ליל מאוחרת שנים שלמדו בהתמדה, ובא אחד לדבר איתם עניני בטלה, וכנראה אותו אחד הגדיש את הסאה, אזי הוא שלח בחור שיאמר לאותו א' שיש לו טלפון בחוץ, והלה יצא וחזר בבושט פנים מכיוון שהבין שזה נעשה ע"י רבינו זצ"ל.

אבל בעיקר היה ניכר טוב ליבו לבחורים כמו שדיברו, כיצד הוא דאג וסייע לכל אחד ואחד, בשידוכין ועוד ענינים, מאוד היה אכפת לו אם פלוני במצב מדוכא - 'פאכמארעט' כלשוננו, רצה לראות אצל כל אחד 'שמחת התורה'. וגם היה מעודד ומחזק, ובכל הזדמנות היה אומר מילה טובה במקום ובזמן המתאים בצורה כנה ואמיתית - דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב להחיות רוח שפלים ולב נדכאים. אני זוכר שהוא ניגש לבחור שהתעכב בשידוכין, הגם שלא היה לו עימו קשר מיוחד, ואמר לו בשם המשגיח ר' חצקל זצ"ל "וואס שפעטער איז בעסער" [יותר מאוחר יותר טוב...].

הרב יואל: הזכירו שהוא היה קשה כארז וגם רך כקנה, זכורני שהיה פעם עירוב בין הדברים, היה בחור בישיבה שלא כ"כ התאים לשיבה, והיה צד לרחק אותו מהישיבה, והוא החזיק

מטיל מרה בתלמידים בשיחות, עד כדי כך שהיו בחורים שמחמת זה לא רצו להכנס לשיחות שלו, וכך אמר לי בחור אחד שהוא לא נכנס כי הוא מרגיש אחרי זה רע. וזה כעין מה שסיפר בעצמו על השיחות של המשגיח ר' חצקל זצ"ל שהיו שאמרו שהמשגיח מוציא להם את הטעם האחרון שיש להם בחיים...

אבל זה היה אכפת לו מכיוון שהוא רצה שכולם ישמעו לתועלת כל בני הישיבה [ובמיוחד רצה שישמעו אלו שלא רוצים לשמוע...] והוא דיבר בחריפות גדולה על מי שלא נכנס, ואמר ע"ז (עירובין כא:): המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת,

שבת לשערי חסד, ותמיד היה שואל אותי מה מרן רה"י שליט"א חידש, והיה מתעמק בכל סברא ומחשבן אותה מה יוצא מזה וכו', והיה ניכר הדבר שלא סתם שואל אותי כדרך העולם מקופיא כדי 'לדבר בלימוד' ולשמוע 'ווארט' טוב, אלא באמת התעמק בכל סברא בדקדוק בעמל ויגיעה.

הרב גלבר: את זה ראינו אצלו שעמל התורה זה לא רק בשעות אלא גם באיכות, לא לוותר על כל דקדוק בסברא, לחדור פנימה פנימה בלא שום וויתור כקוצו של יו"ד.

הרב ארנובבסקי: מצד אחד הוא היה רך כקנה אבל גם קשה כארז בעניני רוחניות, ולפעמים היה ממש

העריצו מאוד, ונשמעו מפי מרן שליט"א הגדרות פלאיות על הגאון ר' עקיבא זצ"ל בין בחייו ובין לאחר מותו. וכמה פעמים הזהיר אותי על השיעורים לא להחמיץ שום מילה, מחמת שהראש ישיבה יכול לטמון בכמה מילים יסודות גדולים.

וגם זכינו לראות בבין הזמנים שהגר"ע זצ"ל היה לומד בבית מדרש הגר"א, ומרן ראש הישיבה שליט"א בא למסור שיעור נכי הזמן עדיין לא נגמר בישיבת מעלות התורה], התקדם הגר"ע זצ"ל כדי להסתופף עם התלמידים בשיעור, והראש ישיבה ביקש ממנו לצאת באומרו שהוא לא יכול למסור שיעור אם הגר"ע עקיבא יושב כאן...

כמעט כל ליל שבת היה אומר למרן רה"י שליט"א מחידושיו שתכנן לאומרם בסעודה שלישית בישיבה הקדושה, ותמיד היה אומר לי אח"כ בזה ראש הישיבה התווכח, ובענין פלוני הוא הסכים, והייתה לו קורת רוח מרובה והנאה גדולה, כאשר קיבל 'אישור' ממרן שליט"א על דברי תורתו.

הרה"ג ר' יעקב ישראל ארנובבסקי שליט"א: זכיתי לדבר עמו בעניני השעה כמה פעמים, ומאוד חרה לו כמה ענינים, וניסה לדבר ולפעול בכמה צורות והבנתי ממנו שזה היה ללא הצלחה. איתי הוא מיעט לדבר על הענין מסיבות מסוימות, אבל עם אחי וראש הרה"ג ר' אברהם מנחם שליט"א הוא דיבר באריכות הרבה פעמים, ותמיד אמר לו שהנהגת מרן ראש הישיבה שליט"א היא אותה הדרך וצורת ההנהגה של רבותיו מרן הרב שך זצ"ל והמשגיח ר' חצקל זצ"ל, ודברים חדשים בוודאי שזה לא היה דרך רבותיו, [אך הוא גם מיעט לדבר על אחרים, כדרכו, וגם בלימוד לא היה מתקף ספרים ומחברים בצורה ישירה אלא היה נוהג לומר - 'מ'דארף וויסן' - צריך לדעת...].

ופעם קרא במיוחד לאחי הג"ל ואמר לו, אני רוצה לומר לך שאינני יודע מה יהיה וכו' אך תדע שאני תמיד בדרכו של רבינו שליט"א...

גם ההערצה וההתבטלות שהיתה לו למרן ראש הישיבה שליט"א היו ללא גבול, בין בלימוד ותפילה ובין בעניני הנהגה. [נוכמים הפנים אל פנים, ראש הישיבה

שזה לא נכון ולכן הוא נלחם עבורו ממש בכל הכוח, והיה אכפת לו הדבר מאוד מאוד, ותמיד קירב את אותו בחור עד שאותו אחד עלה וגדל.

אני זוכר בראש השנה שעברו לפניו להתברך, הוא עצר אותי וביקש ממני 'תברך אותי', בתחילה חשבתי שזה בדיחותא, אך הוא התעקש עד שברכתי אותו, כמה ענווה וטוב לב מונח בזה, שהוא מצא הזדמנות לרומם בחור. בלוויה שלו היתה פעם הראשונה שהרגשתי בלוויה חסר וצער כל כך גדול, ושמעתי כן גם מאחרים, והתבוננתי מה פשר הענין שכ"כ הרבה תלמידים מרגישים כך, כנראה שהוא הצליח לחדור לתוך הלב של תלמידיו.

הרב גלבר: המיוחדות בשיעורים שלו היה שהוא למד ביחד עם התלמידים, בונה ומפרק יחד איתם ממש, באופן הזה הוא לימד אותם צורתא דשמעתתא. הוא היה גם 'מקבל' עצום אפילו מהתלמידים שזהו דבר נדיר מאוד בזמננו שמג"ש יחזור בו מסברא וכד' רק בשביל הערות של תלמידים שרוב הפעמים יש ע"ז דחיות אלא שהוא אחז שזה פחות אמת, הוא תמיד נתן הרגשה של שווה בין שווים.

אני זוכר גם שפעם אמרתי לו סברא שלא כ"כ התאימה לדרך לימודו ופחדתי קצת 'לחטוף' ע"ז, אבל ר' עקיבא דוקא התלהב מאוד ונשק אותי בראשי, והסביר לו שהוא לקח מחברות שיעורים על ב"ק שכתבם מרן הגרש"ז זצ"ל והיתה כתובה שם סברא זו. נכך היתה דרכו בקודש לאחר שגמר ללמוד את הסוגיא היה עובר על שיעורים של תלמידי חכמים בני זמננו.

הרב ארונבסקי: היסודות בשיעורים הכל היה מבוסס על דברי רבותיו, שהם כל מרביצי התורה בדור הקודם ששימש אותם כל צרכם, הרב מפוניבז', ר' שמואל, הרב שק, ר' דוד, וכן ראשי ישיבת מיר ר' חיים שמואלביץ ר' נחום, וכן הגר"י גוסטמאן והרב ז'ולטי. וגם תמיד בעל השמועה היה עומד כנגדו, אני זוכר שהוא התבטא 'על סברא פלוגית, הרב שק יזרוק אותי מכל המדרגות...' וכיוצ"ב.

וראוי להביא בזה את דברי האוה"ח הק' בפרשת חוקת (כ"א י"ח) וז"ל 'במחוקק במשענותם' - הוא מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה וכו' זה אינו אלא במשענותם של ראשונים שכ"ל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם, וכ"ל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו. וכן תמיד היה מרגל בפומיה את דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל כביאור כוונת חז"ל לגבי ר"א שלא אמר דבר

שלא שמע מרבו, שצריך לכוון את דעתו לפי דרך רבו.

וזה לא היה רק בלימוד אלא על כל צעד ושעל היו לו הדרכות והוראות מרבותיו בין בצורת הלימוד והעיון ובין בהליכות חיים.

הרב גלבר: התפילה אצלו היתה עבודה, ה'אמן יהא שמיה רבא שלו' הרעיד את הישיבה, היה מקפיד מאוד גם לא לחסר שום דבר מהתפילה, ואם חיסר דבר כגון 'ברכו' או 'ברכת כהנים' היה נורד לביהכנ"ס הגר"א כדי להשלים. גם היה חשוב לו שהחזנים בישיבה יתפללו באופן ראוי, והיה גם יכול להעיר על כך. זכורני בזמני שהוא התקין שבתפילות בשבת יגשו דוקא חזנים שיש להם נעימה לכבוד התפילה ולכבוד השבת...

הרב ארונבסקי: חשוב לציין איך הוא החשיב כל תפילה, והיה אומר כל יום את כל התוספות שיש בתפילה ללא שום דילוגים, וגם במוצ"ש היה עומד במקומו עד שסיים את כל התוספות שאומרים במוצ"ש, היה לו הרבה חיות וגישמאק בתפילה.

הגרמ"ד ליפקוביץ שליט"א הספיד אצלנו בכולל והוא דיבר שהיה לו 'רגשי קודש', לכן הוא גם נסע הרבה לכותל ולקבר רחל והיה משתפך שם בתפילות. הוא היה נראה בחינת 'ואני

תפילה' ורואים כאן בחוש התקיימות של דברי החזו"א "הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמ"ל הלימוד עוזר לאור התפילה והתפילה עוזרת את הלימוד".

הרב ברוק: היה עובד דתי במטבח בישיבה שהיה אומר לי תמיד שר' עקיבא בשבילו הוא דמות, והיה תמיד שואל אותי על ההנהגות של ר' עקיבא והחומרות שלו על כל דבר ודבר. בהזדמנות מסויימת שהייתי בביתו של אותו אדם, הוא הוציא לי מארון הספרים ספר יקר תפארת עם הקדשה מר' עקיבא, התפלאתי מאוד, והתברר לי שהיה איזה סכסוך בין הבחורים האחראים על המטבח לבין אותו עובד, ור' עקיבא ראה זאת ומאוד כאב לו, וניגש לפשר בין הצדדים... וכדי לפייס את אותו אחד נתן לו במתנה את ספרו עם הקדשה.

הרב ארונבסקי: התלוויתי אליו הרבה בנסיעותיו במוניות, בדרך כלל כל משך הנסיעה הוא היה אומר תפילות או פרקי תהילים וכד', אך לפעמים כאשר הנהגים דיברו עימו על עניני אידישקייט כגון על שמירת שבת, היה מעודד ששבת היא מקור הברכה וכד', אך תמיד היה בסוף אומר להם העיקר זה שיעור תורה, תקבעו זמן ביום לשמוע שיעור תורה! תזכרו שזה

העיקר בחיים!

הרב גלבר: הוא היה קדוש! אני זוכר שסיפרו בישיבה שהוא שאל את מרן הגרש"ז זצ"ל אם צריך לעבוד על התאוות גם בשבת, והגרש"ז זצ"ל ענה לו שבשבת צריך קצת להתענג. הוא היה עובד גדול בעניני תאווה.

הרב ארונבסקי: פעם כאשר התלוויתי אליו במונית לשערי חסד הוא נסע לרחוב קינג ג'ורג' לרופא מסויים, וכאשר ירדתי בפינת רחוב קינג ג'ורג' - קק"ל, והוא ראה שאני מתכוון ללכת ברח' קק"ל לכיוון שערי חסד, הוא תמה עלי, הרי איכא דרכא אחרינא, והדריך אותי איך ללכת סחור סחור ברחובות צדדיים כדי לא להכשל ח"ו. והיה ניכר שזה בוער בו, ולא הבין כיצד היה לי צד ללכת בדרך המלך.

הרב ברוק: גם אני זכיתי לנסוע איתו בתעניות לכותל המערבי, ואע"פ שכולו היה שקוע באמירת תהילים, מ"מ הוא הדריך את הנהג בדרכים צדדיות, הגם שזה היה מאריך מאוד את הדרך, כי לא רצה שהמונית תעבור במקומות פרוצים.

הרב גלבר: עמל התורה זה היה כל חייו, ושמעתי שבשנה האחרונה ביו"ט ראשון של פסח הוא פגש את מרן ראש הישיבה שליט"א וביקש ממנו ברכה, אז הראש ישיבה בירך אותו שתהיה לו בריאות איתנה וכו', אמר לו ר' עקיבא אני מתכוון לברכה לחדש חידושים לאמיתה של תורה... זו היתה מהותו.

הרב ברוק: מאוד דאג שנצל זמנים פנויים, אחרי שהיו חוזרים מחתונות היה מעורר לחזור ללמוד בבית מדרש, והסביר זאת שיציאה לצורך לא נחשבת ליציאה, ולכן אם חוזרים מיד אחרי החתונה ללמוד זה לא נחשב להפסק, ורק אם אח"כ מפטטים וכד' זה נחשב להפסק. וכך אמר גם לבחורים שהוצרכו לצאת מהישיבה לסידורים, שיעשו רק את הנצרך ויחזרו לישיבה, שרק כך זה לא הפסק. [ניסוד זה הוא הוכיח מהמעשה של ר' עקיבא שלא נכנס לרחל, אע"פ שכבר היה הפסק במה שיצא מהביהמ"ד, ועל כרחך מה שהוא יצא לצורך אי"ז נחשב להפסק].

הרב גלבר: המועדים במחיצתו היו משהו מיוחד, זכינו להיכנס אליו בזמנו כל מועד, בשנים עברו הוא לא היה אומר שטיקל תורה, אלא היה ממש לומד איתנו את עניני המועדים, לפעמים הקבלת פני רבו אצלו היתה נמשכת שעות... בחנוכה הוא עודד בחורים להשאר בישיבה גם בשבת, ולכן היה מארגן בביתו מסיבה לאותם בחורים שנשארו בישיבה והיה אומר בפניהם ד"ת וכן מספר שם באריכות מעשים מרבותיו וצוק"ל, וכן בשאר המועדים תמיד היה טעם מיוחד אצלו בכל מועד ומועד.